

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสตูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ความหมายและความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม
2. วิธีปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม
3. แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
4. รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายและความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม

ความหมายของคุณธรรม

พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2531:190) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า คุณธรรม คือ สภาพคุณงานความดีหรือหน้าที่อันพึงอยู่ในตัว

สมณิว ชื่นตระกูล (2536 : 7) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม คือ การทำความดี เป็นสิ่งที่ทำไปแล้วตนเองไม่เดือดร้อน ผู้อื่นไม่เดือดร้อนเป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย และสิ่งที่ทำไปเป็นประโยชน์แก่กุลด้วยประการทั้งปวง

โกสินทร์ รังสียาพันธ์ (2531 : 20) กล่าวว่า คุณธรรมก่อให้เกิดคุณธรรมอื่น คือ เมื่อฝึกคุณธรรมคุณธรรมหนึ่งแล้วก็พลอยได้คุณธรรมอื่นๆ ไปด้วย แต่ถ้าปล่อยให้เกิดกิเลสอย่างหนึ่งเกาะกุม กิเลสอีกอย่างหนึ่งก็จะตามมาด้วยเช่นกัน

ลิขิต อีระเวคิน (2548) ได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรม คือ จิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล ศาสนาและอุดมการณ์ เป็นดวงวิญญาณของปัจเจกบุคคลและสังคมด้วยปัจเจกบุคคลต้องมีวิญญาณสังคมต้องมีจิตวิญญาณ คุณธรรมของปัจเจกบุคคลอยู่ที่การกล่อมเกลาเรียนรู้โดยพ่อแม่ สถาบันการศึกษา ศาสนา พรรคการเมือง และองค์กรของรัฐ

รองศาสตราจารย์ ดร. ทิศนา ขัมมณี (2546 : 4) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะหรือสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ที่เป็นไปในทางที่ถูกต้อง ดีงาม ซึ่งเป็นภาวธรรมอยู่ในจิตใจ

ประกาศรี สี่ห้าไฟ (2540 : 22) หลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกรู้สึกของชีวิตในทางศีลธรรม มีคุณงามความดี ภายในจิตใจอยู่ในขั้นสมบูรณ์จนเปี่ยมไปด้วยความสุขความยินดี

จากความหมายของคุณธรรมที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง หลักของความดี ความงาม ความถูกต้อง ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำ ทางกาย วาจาและจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติจนเกิดเป็นนิสัยเป็นสิ่งที่มิ ปรารถนาต่อตนเองผู้อื่น และสังคม

ความหมายของจริยธรรม

พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2530 : 51) ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม คือธรรมที่เป็นข้อพึงปฏิบัติที่ตั้งอยู่ในคุณงามความดี

ชัยพร วิชชาวุธ (2531 : 6) ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรมหมายถึง หลักเกณฑ์การตัดสินใจ ความถูกต้องของพฤติกรรม หลักเกณฑ์การประเมินผลดี ผลเสียของพฤติกรรม และปฏิกริยาต่อพฤติกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็พฤติกรรมทางบวกหรือพฤติกรรมทางลบ

ชัยพร วงศ์วรรณ (2538 : 27) จริยธรรม หมายถึง แนวทางการประพฤติตนให้เป็นคนดี เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนรวม สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดดี สิ่งใดควรละเว้น อะไรควรประพฤติปฏิบัติ

ประกาศรี สี่ห้าไฟ (2540 : 17) ให้ความหมายของจริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัย ให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม

พระธรรมญาณมุนี (2531 : 103) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่เป็นรูปแบบของการปฏิบัติตน การดำเนินตนที่มีความเหมาะสมแก่ ภาวะฐานะ กาลเทศะ และเหตุการณ์ในปัจจุบัน

จากความหมายดังกล่าวมาพอสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมในการประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ควรปฏิบัติที่ดั่งงามเหมาะสม และเป็นที่ยอมรับชอบหรือยอมรับของสังคมเพื่อความสันติสุขแห่งตนเอง และความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม

กล่าวโดยย่อ คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติภายในใจใดๆ ก็ตามที่เป็นคุณสมบัติพึงประสงค์ไม่เป็นโทษ ส่วน จริยธรรม หมายถึง สิ่งควรประพฤติอัน ได้แก่ พฤติกรรม เป็นการกระทำทางกาย วาจา ใจ อันดีงามที่ควรปฏิบัติ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า คุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง คุณงามความดีของบุคคลที่กระทำไปด้วยความสำนึกในจิตใจ โดยได้ยึดถือจนเป็นความเคยชิน อันเป็นคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่ดั่งงาม เป็นที่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องของตนเอง ผู้อื่นและสังคม

ความหมายของคุณธรรมอิสลาม

หลักการอิสลามพื้นฐานทางด้านศีลธรรมหรือจริยธรรม หรือคุณธรรมอันเป็นหลักการที่เกี่ยวข้องกับมารยาท และคุณธรรมทางจิตใจ ตลอดจนความประพฤติอันดีงาม ซึ่งเรียกรวม

ว่า “อิหซาน” คุณธรรมอันสูงสุด คือการที่มนุษย์สำนึกในความเป็นข้าทาสของตนเองต่อพระผู้เป็นเจ้าของด้วยใจอันบริสุทธิ์ จิตใจผูกพันกับพระองค์ตลอดเวลา ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงกล่าวว่า

 إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ

ความว่า “แท้จริงแล้ว อัลลอฮ์ ﷻ นั้นทรงอยู่พร้อมกับบรรดาผู้ที่
 ยำเกรงและบรรดาผู้ซึ่งเป็นผู้ประกอบกรรมดี (มุหสิnun)”

(อันนะฮล : 128)

ท่านศาสดามุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า “อิหซาน คือ การที่ท่านปฏิบัติการณ์มัสการอัลลอฮ์ ﷻ ประหนึ่งท่านเห็นพระองค์ แม้ข้อเท็จจริงท่านจะไม่สามารถเห็นพระองค์ก็ตาม แต่พระองค์ก็ทรงมองเห็นท่าน” หลักคุณธรรม แบ่งออกได้เป็นสองส่วน คือ คุณธรรมที่ต้องประพฤติและคุณลักษณะที่ต้องละเว้น

1. คุณธรรมที่ต้องประพฤติ หมายถึง ความดีต่างๆ ที่ต้องประพฤติอยู่เสมออันได้แก่หน้าที่และมารยาทที่ต้องแสดงออกและคุณสมบัติที่ดีทางจิตใจ เช่น

1.1 หน้าที่ของบุคคลต่อพระเจ้า ต้องระลึกอยู่เสมอว่า ตัวเองอยู่ต่อหน้าพระผู้เป็นเจ้าของ พระองค์ทรงมองเห็นอยู่ตลอดเวลา จึงต้องทำแต่ความดีละเว้นการกระทำที่ผิดบปัญญัตติของพระองค์

1.2 หน้าที่ของผู้รู้ หมายถึง ครูและผู้รู้โดยทั่วไป ต้องสำนึกเสมอว่า ความรู้ที่ตนได้มา เป็นไปด้วยความเมตตาที่พระผู้เป็นเจ้าของประทานให้ ดังนั้นจึงต้องเผยแพร่ต่อให้ผู้อื่น

1.3 หน้าที่ของผู้ไม่รู้ ผู้ไม่รู้จะต้องศึกษาเพื่อจะได้มีความรู้ความรู้อย่างจำกัด แต่เฉพาะ ความรู้ทางด้านศาสนาหรือสามัญด้านใดด้านหนึ่ง มุสลิมต้องเรียนรู้ทั้งสองด้าน

1.4 หน้าที่ของลูก มีหน้าที่ระลึกพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพ่อแม่ ต้องมีความกตัญญูทเวทิต ต่อท่านทั้งสอง และต้องปรนนิบัติท่านทั้งสองเป็นอย่างดีที่สุด

1.5 หน้าที่ของพ่อแม่ ก็ต้องเลี้ยงดูลูกอย่างดี ให้การดูแลความสุขให้การศึกษา คอยอบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนดีมีมารยาท

1.6 หน้าที่ของเพื่อน ทุกคนมีเพื่อน ไม่ว่าเพื่อนร่วมงาน เพื่อนโรงเรียน เพื่อนร่วมโลกต้องหวังดี มีความประพฤติที่ดีต่อกัน

1.7 หน้าที่ของสามี-ภรรยา ทั้งสามี-ภรรยา จะต้องทำหน้าที่พึงปฏิบัติต่อกัน กล่าวคือสามีต้องรับผิดชอบต่อการปกครองครอบครัวการหารายได้เลี้ยงดูและประพฤติตัวที่ดีงาม

1.8 หน้าที่ของภรรยา มีหน้าที่ช่วยเหลือสามีในด้านต่างๆ คอยเป็นกำลังใจ ให้ความสุขแก่สามี คอยรับแขกของสามีด้วยมารยาทที่ดีให้เกียรติสามี และอยู่ในโอวาท

1.9 หน้าที่ของผู้นำ ผู้นำทางสังคมในตำแหน่งต่างๆ ที่ถูกแต่งตั้งหรือเลือกตั้ง จะต้องปฏิบัติตนต่อผู้ตาม ด้วยความเมตตา และด้วยความอ่อนน้อม มีความยุติธรรม เสียสละเพื่อประชาชน

1.10 หน้าที่ของประชาชน ประชาชนในฐานะผู้ตามต้องเคารพผู้นำกฏต่างๆ ที่ออกมาโดยชอบธรรม ให้ความร่วมมืออย่างดี

2. คุณลักษณะที่ต้องละเว้น คุณลักษณะที่มุสลิมต้องละเว้นอยู่มากมาย ล้วนเป็นข้อห้ามที่อิสลามได้บัญญัติ พอสรุปได้ดังนี้

2.1 เกี่ยวกับคุณลักษณะด้านร้ายทางจิตใจ เช่น ความโกรธ ความอิจฉา ริษยา ความโอ้อวด ความตระหนี่ ความหลง ความโลภ เป็นต้น

2.2 เกี่ยวกับความประพฤติโดยทั่วไป เช่น ความฟุ่มเฟือย ความเกียจคร้าน การล่วงประเวณี การรังแกผู้อื่น การลักขโมย การพนัน การนินทา เป็นต้น

2.3 เกี่ยวกับคุณลักษณะและความประพฤติที่มีผลต่อการศรัทธา เช่น การนับถือสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ การกระทำอันเป็นการเหยียดหยามพระเจ้า การปฏิเสธอัลกุรอาน เป็นต้น

คุณธรรมตามหลักศาสนาอิสลามมีคุณลักษณะมากมาย จะกล่าวในส่วนที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ความซื่อสัตย์สุจริต ความซื่อสัตย์สุจริตนี้อิสลามได้บัญญัติไว้อย่างเด่นชัด ดังที่ท่านศาสดามูหัมมัด ﷺ ได้กล่าวไว้ความว่า

“แท้จริงความซื่อสัตย์นั้น จะนำไปสู่ความดีและความดีนั้นจะนำไปสู่สวรรค์ และแท้จริงชายนั้นจะซื่อสัตย์จนกว่าเขาจะถูกบันทึก ณ อัลลอฮ์ ﷻ ว่าเป็นผู้โกหก”

(บุคอรีย์และมุสลิม)

2. ความบริสุทธิ์ใจ ความหมายของความบริสุทธิ์ใจคือการยึดมั่น ยืนยันในความเอกภาพแห่งอัลลอฮ์ ﷻ โดยไม่ตั้งภาคีสิ่งใดเทียบเคียงพระองค์ และมีความอ่อนน้อมถ่อมตน ท่านรอซูล ﷺ ได้กล่าวไว้ความว่า

“แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ จะไม่ทรงมองไปยังร่างกายและรูปร่างพรรณของ ท่านทั้งหลาย แต่พระองค์จะทรงมองไปยังหัวใจ ของท่านทั้งหลาย”

(มุสลิม)

3. ความอดทน อิสลามได้ชี้แนะและมุ่งเน้นให้มนุษย์มีความอดทนต่อความเป็นอยู่ของชีวิตไม่ว่าชีวิตจะประสบสภาวะการณใดๆ เพราะสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความประสงค์ของอัลลอฮ์ ﷻ เพื่อเป็นการทดสอบมนุษย์ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا
وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงมีความอดทน และจงต่างอดทนซึ่งกันและกันเถิด และจงประจำอยู่ชายแดน และพึงกลัวเกรงอัลลอฮ์ ﷻ เถิด เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับความสำเร็จ”

(อาละอิมรอน : 200)

4. การขอภัยโทษ (อตัเตาบะฮฺ) การขอภัยโทษด้วยความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ﷻ โดยปราศจากจุดประสงค์อื่นใดเคลือบแคลงอยู่ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا ؕ أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٢﴾

ความว่า “และพวกเจ้าจงอภัยและยกโทษ ให้แก่พวกเขาเถิด พวกเจ้าจะไม่ชอบหรือที่อัลลอฮ์จะทรงให้แก่พวกเจ้า และอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงอภัย ผู้ทรงเมตตาเสมอ”

(อันนุร : 22)

5. การตรงต่อเวลา การตรงต่อเวลาเป็นคุณธรรมที่มุสลิมจะขาดไม่ได้ เพราะการตรงต่อเวลาจะทำให้กิจการต่างๆ ดำเนินไปด้วยดีทั้งต่อตนเองและสังคม ในทางตรงข้ามถ้าละเว้นการตรงต่อเวลา จะทำให้กิจการงานบกพร่องและสังคมส่วนใหญ่ปั่นป่วนเสียหาย

6. ความเมตตา ความเมตตาเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับมุสลิม อิสลามส่งเสริมให้มีความรัก ความเมตตา มีน้ำใจกรุณา ปราบปรามที่จะทำให้ผู้อื่นมีความสุข มีความละเอียดอ่อนต่อความรู้สึกของผู้อื่นและให้แสดงออกด้วยการปฏิบัติที่ดีและใจบุญ

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับคุณธรรมในตามหลักศาสนาอิสลาม สรุปได้ว่า คุณธรรมตามหลักศาสนาอิสลาม หมายถึง คุณธรรมทางด้านจิตใจรวมไปถึงการประพฤติในสิ่งที่ดีงาม โดยอยู่บนพื้นฐานหลักธรรมของศาสนา

ความหมายของจริยธรรมอิสลาม

อิสลามเป็นระบอบการดำเนินชีวิตที่มุ่งขัดเกลาจิตใจให้ผ่องแผ้ว บนพื้นฐานแห่งความรัก ความเป็นที่พี่น้องกัน เพราะอิสลามสั่งให้มุสลิมทุกคนเป็นพี่น้องกัน และได้กล่าวความหมายของจริยธรรมที่ควรประพฤติพอสรุปได้ดังนี้

อิมาม ซอฮาลี ได้กล่าวถึง จริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้สึกเกี่ยวกับความบริสุทธิ์ใจ ความซื่อสัตย์ ในอิสลามจะกล่าวถึงลักษณะของจริยธรรมที่มีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ต่อเพื่อนมนุษย์ และต่อสิ่งอื่นบนหน้าแผ่นดินนี้ นอกจากนี้ อิมาม ซอฮาลี ได้แบ่งพฤติกรรมออกเป็นสอง ลักษณะคือพฤติกรรมที่ดีและไม่ดี (Hussein Bahreise, 1981 : 30)

จริยธรรมอิสลาม หรือ จริยธรรมมุสลิม (moral of muslim) หมายถึงพฤติกรรมของคน (มุสลิม) ที่ได้ประพฤติปฏิบัติ ที่ดี ที่ถูกต้อง ที่ควรตามกฎระเบียบต่างๆ ที่อิสลามได้กำหนดขึ้น และการประพฤติปฏิบัติดังกล่าวรวมทั้งพฤติกรรมทางใจ วาจา และกาย ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติพึงได้รับความสุขทั้งทางกายและใจในการดำรงชีวิตทั้งบนโลกนี้และโลกหน้าจริยธรรมทางอิสลามเกิดจากศาสนาจึงผูกพันมุสลิมไว้กับอัลลอฮ์ ﷻ ทุกอิริยาบถ หมายความว่า สิ่งที่ควรประพฤตินั้น มุสลิมประพฤติโดยมีจุดมุ่งหมาย คือ ประพฤติดี เพราะเชื่อและปฏิบัติตามท่านศาสดามุหัมมัด ﷺ โดยหวังความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ ไม่ใช่ประพฤติเพราะให้สังคมยอมรับหรือหวังผลตอบแทนจากมนุษย์ แต่จริยธรรมเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายและใจของมนุษย์

หะซัน (อับดุลการิม วันแอะลาเซ. ม.ป.ป : 6) กล่าวว่า จริยธรรมที่ดีนั้น คือ ไบหน่า ยัมแย้ม เสียสละ ระวังความโกรธ ส่วนท่าน อับดุลลอฮ์ บุตร อัลมุबारอก กล่าวว่า จริยธรรมที่ดีนั้นต้องประกอบไปด้วย 3 ประการ

1. หลีกเลียงสิ่งต้องห้าม
2. แสวงหาแต่ของที่อิสลามอนุมัติ (หะลาล)
3. ให้ความสุขแก่ผู้ที่อยู่ภายใต้การคุ้มครอง

บาร์มาวีรี อุมารีย์ (Barmawi Umari, 1987 : 43) ได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น 2 ส่วน คือ พฤติกรรมที่ดี (Akhlaaqul Mahmudah) และพฤติกรรมที่ไม่ดี (Akhlaaqul Mazmumah) ดังนี้

1. พฤติกรรมที่ดี (Akhlaaqul Mahmudah) ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความสงบสุข การให้อภัย มนุษย์สัมพันธ์ดี ขยันทำดี การทำดี ให้เกียรติแขก มีความละเอียด ห้ามปรามในสิ่งที่ชั่ว

ความสุภาพ ตัดสินด้วยความยุติธรรม ความเป็นพี่น้องกัน บริสุทธิ์ ความกตัญญู การช่วยเหลือ
 สันติภาพ ความสะอาด ภักดีต่ออัลลอฮ์ ถ่อมตน พอใจในสิ่งที่มีอยู่ มีความมั่นใจ ความเมตตาการุณา

2. พฤติกรรมที่ไม่ดี (Akhlaqul Mazmumah) ได้แก่ การเห็นแก่ตัว อบายมุข
 ตระหนี่ โทก โสเภของมีนเมา การทำลาย กดขี่ ไม่กล้า ทำบาบใหญ่ ซี้โกธ โกงเรื่องซังตวง นิินทา
 เย่อหยิ่ง เล่ห์เหลี่ยม อยู่เพื่อโลกวัตถุ อิจฉา แค้น ฆ่าตัวตาย ฟุ่มเฟือย อวดดี ไม่สำนึกบุญคุณ รักร่วม
 เพศ เกี่ยวข้องกับดอกเบีย ใสร้าย ถูกผู้อื่น ลักขโมย มีกิเลสตัณหา

จากข้างต้นจึงสรุปได้ว่า พฤติกรรมของมนุษย์นั้นมีทั้งดีและไม่ดี

สำหรับในศาสนาอิสลาม จริยธรรมอิสลามที่ยอมรับว่าดีและจำเป็นที่มนุษย์ต้อง
 นำไปปฏิบัติมีรายละเอียดดังนี้

1. จริยธรรมต่ออัลลอฮ์ ﷻ

การเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการปฏิบัติตามบัญชาของพระองค์ ทำให้
 ห่างไกลจากข้อห้ามของพระองค์ด้วยความบริสุทธิ์สุจริต เพื่อพระองค์โดยเฉพาะด้วยการมอบตนมี
 ความอดทนและยำเกรง (ตักวา) ดังพระดำรัสของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ว่า

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾

ความว่า “และข้ามิได้สร้างญิน และมนุษย์เพื่ออื่นใด เว้นแต่เพื่อ
 เคารพภักดีต่อข้า”

(อัสซาริยาต : 56)

2. จริยธรรมต่อท่านรอซูล ﷺ

คือการให้ความเคารพท่าน การให้ความเคารพต่อท่านศาสดาจะไม่เหมือนกับการ
 เคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ การให้ความเคารพท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คือการเชื่อฟังคำตักเตือนของ
 ท่านแล้วนำไปปฏิบัติเพราะอัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกรุอานว่า

﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ

﴿ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾

ความว่า “และเราได้ส่งเจ้ามาเพื่ออื่นใด เว้นแต่เป็นผู้แจ้งข่าวดีและเป็นผู้ตักเตือนแก่มนุษยทั้งหลาย”

(สะบะอ : 28)

3. จริยธรรมต่อบุคคลอื่น จากการศึกษาค้นคว้าได้มีการแบ่งจริยธรรมต่อบุคคลอื่น มีรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 การกตัญญูรู้คุณ อิสลามสอนให้กตัญญูรู้คุณของผู้ที่มีคุณ เริ่มจากการให้กตัญญูรู้คุณอัลลอฮฺพระผู้ทรงสร้าง ผู้ทรงให้ชีวิต ทรงให้เครื่องยังชีพและสติปัญญา ฯลฯ ด้วยการเคารพภักดีต่อพระองค์ เชื่อและปฏิบัติตามคำสั่งของพระองค์และรอซูลของพระองค์ รู้คุณของพ่อแม่ ด้วยการเชื่อฟังทำความดี และเลี้ยงดูตอบแทนท่าน และรู้คุณเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

3.2 การนอบน้อมถ่อมตน มุสลิมต้องเป็นผู้นอบน้อมถ่อมตนยิ่งต่ออัลลอฮฺ ﷻ เป็นอันดับแรก สดุดีความบริสุทธิ์ของพระองค์ และศาสนาของพระองค์ และอ่อนโยนต่อมวลมุสลิมด้วยกัน และ ยกย่องให้เกียรติแก่เพื่อนมนุษย์

3.3 การทำความดี อิสลามสอนให้มนุษย์มีจิตใจบริสุทธิ์ ทำใจให้ผ่องแผ้ว มีคำพูดที่ดี ตั้งเจตนาที่จะทำความดี ต่อตนเองและผู้อื่น จนเป็นนิสัย และบอกว่า ความดีและความชั่วไม่เหมือนกันความชั่วนั้นขจัดได้ ให้ปราบความชั่วด้วยความดีด้วยมือหรือด้วยคำพูด หรือถ้าไม่สามารถทำได้ทำด้วยทางจิตใจ

3.4 ความละอายต่อบาป เพราะการละอายต่อบาปเป็นส่วนหนึ่งของความศรัทธา คือให้ละเว้นจากการ คิดชั่ว ทำชั่ว ทั้งในที่ลับและในที่แจ้ง ไม่ให้การทำลามกอนาจาร การทำชู้ การใส่ความ และพระองค์ทรงให้มลาอิกะฮฺ บันทึกการกระทำของมนุษย์

3.5 การมีสัจจะ คือมีความจริงต่อหน้าที่รับผิดชอบ จริงต่อคำพูด จริงต่อสัญญาและจริงต่อบุคคลคือชื่อตรงหรือชื่อสัตย์ อิสลามสอนให้มีอามานะฮฺ (ไว้วางใจ) และมีความสัตย์ในทุกเรื่อง

4. จรรยา มารยาท อิสลามสอนเรื่องเกี่ยวกับจรรยา มารยาทหรือความประพฤติที่ควรประพฤติด้วยกิริยาท่าทางด้วยกิริยาที่สุภาพ เพราะการมีมารยาทเป็นบ่อเกิดของความสามัคคีปรองดองในหมู่คณะ การกระทบกระทั่ง การรังเกียจเดียดฉันท์ ให้ถือแบบอย่างของท่านศาสดา ﷺ เป็นแบบอย่างซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ขออนุญาต เมื่อเข้าไปในส่วนตัวผู้อื่น ไม่ว่าจะผู้นั้นจะเป็นพ่อแม่หรือใครก็ตาม ในเวลาส่วนตัวที่ต้องขออนุญาตเมื่อจะเข้าพบ 3 เวลา คือ 1) เวลาอำรุ่งก่อนลุกจากที่นอน 2) เวลาพักผ่อนตอนเวลากลางคืน 3) เวลากลางคืน นอกจากนี้ยังให้ภรรยาขออนุญาตสามีก่อนออกจากบ้าน ลูกขออนุญาตพ่อแม่ คนใช้ขออนุญาตเจ้านาย ลูกสาวขอความยินยอมจากพ่อแม่เมื่อจะแต่งงาน เป็นต้น

4.2 มรรยาทในการพูด เนื่องจากการพูดมีความสำคัญในเรื่องมนุษยสัมพันธ์ อิสลามจึงสอนให้พูดจาสุภาพอ่อนโยนกับทุกคนแม้กระทั่งคนสนิท ให้ใช้คำพูดที่ตีน้ำเสียงพอเหมาะ ไม่พูดพล่อย ไม่พูดใส่ร้าย นินทา หรือสาปแช่ง ถ้าจำเป็นต้องพูดปฏิเสธหรือโต้แย้งต้องใช้วาจาไพเราะ เมื่ออยู่ในวงสนทนาจะต้องไม่กระซิบกันสองคนโดยคนที่สามไม่รู้ เพราะอาจสร้างความเข้าใจผิดหรือก่อให้เกิดแคลงใจกันได้ เป็นต้น

4.3 มรรยาทในการทักทายและเข้าบ้านผู้อื่น อิสลามให้มุสลิมทักทายหรือแสดงความเคารพด้วยการกล่าวสลาม การกล่าวสลามเป็นการทักทายสำหรับมุสลิมกับมุสลิมด้วยกัน ในการกล่าวสลาม “เด็กควรให้สลามแก่ผู้ใหญ่ คนเดินผ่านควรให้สลามแก่คนที่นั่งอยู่ ผู้ที่ขับขี่ยานพาหนะควรให้สลามแก่ผู้ที่เดิน ผู้ที่เดินควรให้สลามแก่ผู้ที่นั่ง และกลุ่มคนที้น้อยกว่าควรให้สลามแก่กลุ่มคนที่มากกว่า”

4.4 มรรยาทในการกินและการดื่ม อิสลามสอนให้กินและดื่มด้วยมือขวา และแจกทางมือขวา และกล่าวพระนามของอัลลอฮ์ (บิสมิลลาฮ์) ก่อนกิน ไม่ตักอาหารเป็นของตนมากเกินไป ต้องเผื่อแผ่เพื่อนที่ร่วมวงกินอาหารด้วยไม่สุร่ยสุร่ายหรือกินทิ้งขว้าง ไม่ตำหนิอาหาร ถ้าไม่ชอบให้กินแต่น้อยให้กินอาหารร่วมกันเพราะมีความจำเริญมากกว่าต่างคนต่างกิน และให้กินพอประมาณ

จากการศึกษาความหมายของจริยธรรมอิสลามสรุปได้ว่า จริยธรรมอิสลาม หมายถึง การประพฤติไปในทางที่ดีทั้งทางกาย วาจา ใจ ตามกฎระเบียบที่อิสลามได้กำหนดขึ้นมา โดยมีคุณลักษณะดังนี้ จริยธรรมต่ออัลลอฮ์ ﷻ จริยธรรมต่อรอซูล ﷺ จริยธรรมต่อบุคคล จรรยา มารยาท

กล่าวโดยสรุป คุณธรรมจริยธรรมหรือคุณค่าแห่งความดีงามในอิสลามนั้น ครอบคลุมทั้ง 3 หลักการใหญ่ของอิสลาม คือหลักการศรัทธา (อิหม่าน) หลักการปฏิบัติ (อิสลาม) และหลักคุณธรรม (อิหฺसान) และคุณงามความดีที่อิสลามตอปรับต้องประกอบด้วยความอิกลาศ (บริสุทธิ์ใจ) ถูกต้องตามหลักการ มีการปฏิบัติเสมอต้นเสมอปลาย (อิสติกอมาฮ์) และมีการมอบหมายต่ออัลลอฮ์ ﷻ (ตะวักกัล) พร้อมกับการมีความหวังการตอบแทนจากพระองค์

ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม

ความสำคัญของคุณธรรม

คุณธรรมเป็นพฤติกรรมหรือลักษณะการแสดงออกของคนเราภายใน จัดในสิ่งที่ดี เพื่อจะแสดงออก ทางกาย วาจาหรือจิตใจ มีนักการศึกษาได้ให้ความสำคัญของคุณธรรมไว้ดังนี้

วีระ บำรุงรักษ์ (2527 : 13) กล่าวว่า เป็นพื้นฐานการแสดงออกของการกระทำที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น อนึ่งคุณธรรมเป็นบ่อเกิดของจริยธรรมเป็นแก่นของค่านิยม

โกสินทร์ รัชสิยาพันธ์ (2531 : 20) กล่าวว่า คุณธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามที่ควรปลูกฝัง และดำรงไว้ คุณธรรมก่อให้เกิดคุณธรรมอื่นๆ คือ เมื่อฝึกคุณธรรมใดคุณธรรมหนึ่งแล้วก็พลอยได้คุณธรรมอื่นๆ ไปด้วยยังเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ ผู้สนใจปลูกฝังบุคลิกภาพจะต้องสนใจฝึกฝนคุณธรรมให้มั่นคง

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า ความสำคัญของคุณธรรมทำให้เกิดจริยธรรม ค่านิยมที่เหมาะสม ส่งผลสู่การนำไปปฏิบัติที่ถูกต้อง ตลอดจนทำให้เกิดความสุขความพอใจให้กับตนเองและทำให้เกิดสันติสุขต่อสังคม ซึ่งคุณธรรมสามารถที่จะปลูกฝังกันได้ เมื่อบุคคลเกิดคุณธรรมอย่างหนึ่งก็จะส่งผลให้เกิดคุณธรรมด้านอื่นๆ ตามมา

ความสำคัญของจริยธรรม

จริยธรรมนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขถ้าคนในสังคมใดมีจริยธรรมสูง สังคมนั้นจะมีแต่ความเจริญ ผู้มีจริยธรรมสูงประพฤติแต่ในสิ่งที่ดีและบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าพึงประสงค์ (กรมวิชาการ 2541 : 43)

จริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในสังคมที่จะนำความสุขสงบและความเจริญก้าวหน้ามาสู่สังคมนั้น ๆ เพราะเมื่อคนในสังคมมีจริยธรรม จิตใจก็ย่อมสูงส่ง มีความสะอาดและสว่างในจิตใจ

จริยธรรมเป็นความประพฤติ การกระทำและความคิดที่ถูกต้องดีงาม รวมถึงการทำหน้าที่ของตนให้ครบถ้วนสมบูรณ์ เว้นในสิ่งที่ควรละเว้น ประกอบการและดำรงชีวิตอย่างฉลาด ด้วยสติและปัญญา รู้เหตุรู้ผลรู้กาลเทศะ กระทำทุกอย่างด้วยความรอบคอบ เสียสละอุทิศตน มุ่งมั่นและบากบั่น

ความสำคัญของจริยธรรม จึงเป็นเครื่องมือยุทธศาสตร์ของชาติ และสังคม เครื่องชี้วัดความเจริญ ความเสื่อมของสังคม จริยธรรมเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับทุกคน ทุกหมู่เหล่า และทุกอาชีพ สังคมจะอยู่รอดและเป็นสุขได้ ก็ด้วยจริยธรรม

2. วิธีปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

ซ้ำเรื่อง วุฒิจันทร์ (2524 : 76-77) ได้กล่าวว่า การปลูกฝังและหล่อหลอมให้เด็กนักเรียนเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมครบถ้วน สมควรตามความมุ่งหมายของการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติจะต้องมีการดำเนินการให้ครบถ้วนทั้งระบบ ทั้งนอกโรงเรียนและในโรงเรียน จะยกภาระให้แก่โรงเรียนหรือสถานศึกษาเพียงฝ่ายเดียวไม่ได้ แนวทางการวิธีการตลอดจนหัวข้อธรรมหรือ สังคัปของคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ ก็จะต้องตรงกันทั้งสังคมนอกโรงเรียนและในโรงเรียนด้วย แหล่งหล่อหลอมจริยธรรมแก่เด็กนักเรียนนักศึกษา โดยส่วนรวมมีดังนี้

1. บิดามารดา บ้าน หรือสถาบันครอบครัว เป็นแหล่งแรกที่ทำให้การปลูกฝังหล่อหลอมตลอดจนถ่ายทอดลักษณะอันทรงคุณธรรมและจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัว และต้องทำหน้าที่นี้ต่อไป แม้เด็กจะเข้าไปรับการศึกษาอบรมในโรงเรียนระดับต่าง ๆ อยู่แล้วก็ตาม นักการศึกษาได้ศึกษาผลกระทบของการเลี้ยงดูเด็กแบบต่าง ๆ ต่อความมีคุณธรรมและจริยธรรมของเด็กปรากฏว่าเด็กที่ได้รับความรักจากการเลี้ยงดูมาก มีลักษณะความรับผิดชอบวินัยทางสังคมและความความเอื้อเฟื้อสูงกว่าเด็กที่ได้รับความรักจากบิดามารดา หรือผู้ปกครองน้อย เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบควบคุมมากจะมีลักษณะ เชื้อพึง สุภาพ เอื้อเฟื้อ แต่มีลักษณะขี้อาย เก็บตัว ใจน้อย และชอบพึ่งพาผู้ใหญ่ส่วนเด็กที่เลี้ยงดูแบบควบคุมน้อยไม่เชื้อพึงไม่มีความรับผิดชอบและขาดสมาธิ เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบให้เหตุผลเป็นเด็กที่ไม่ก้าวร้าวรู้จักรับผิดชอบชั่วดีรู้สึกละอายเมื่อทำผิด

2. ญาติผู้ใหญ่และสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัว เป็นผู้มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและหล่อหลอมจริยธรรมให้แก่เด็กในครอบครัวเช่นเดียวกันโดยปกติเด็กจะเรียนรู้เจตนาเชิงจริยธรรมจากผู้ใหญ่ด้วยการสังเกตเลียนแบบ มากกว่าที่จะได้มาจากการฟังคำสั่งของผู้ใหญ่โดยตรง ถ้าหากผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีลักษณะเด่นเป็นที่ยกย่องบูชาแก่เด็กมา เด็กมีแนวโน้มเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ขึ้นมาเท่านั้น

3. เพื่อนๆ ของเด็กเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมทางคุณธรรม และจริยธรรมบางอย่างให้เด็กได้รับรู้ รับผิดชอบต่อปฏิบัติเพื่อให้เกิดพฤติกรรมคล้ายตามเพื่อนๆ ได้โดยเฉพาะในวัยรุ่นการทำอะไรตามเพื่อนจะเห็นได้ชัดที่สุด การเรียนรู้เชิงจริยธรรมของเด็กมีไม่มาจากเพื่อนเพียงฝ่ายเดียว แต่ยังได้มาจากการได้กระทำกิจกรรมร่วมกัน การเข้าใจกันและกันในระหว่างเด็กวัยเด็กเดียวกันเองด้วย ซึ่งเพื่อนๆ ดังกล่าวนี้นรวมทั้งเพื่อนในโรงเรียนและนอกโรงเรียนด้วย

4. พระสงฆ์หรือผู้นำทางคุณธรรมและจริยธรรมในหมู่บ้าน ตำบลหรืออำเภอ หรือท้องถิ่นที่เด็กนักเรียนอยู่นั้น เป็นที่เคารพนับถือของผู้ใหญ่ในสังคมนั้น และได้มอบให้เป็นผู้อบรมสั่งสอนด้านจริยธรรมแก่ประชาชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่นนั้น มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กนักเรียนนักศึกษาในท้องถิ่นนั้นด้วย

5. สื่อมวลชนหรือสื่อมวลชนทุกรูปแบบในปัจจุบันนี้มีบทบาทสำคัญยิ่ง ต่อการปลูกฝังหรือเปลี่ยนแปลงเจตนา ค่านิยมตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน นักเรียน นักศึกษา หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ตลอดไปถึงภาพยนตร์ บทเพลง หนังสืออ่านเป็นทั้งเครื่องปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรม ให้แก่เด็กและเยาวชนทุกวัย และในขณะเดียวกัน ถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจด้านที่ช่วยปลูกฝังความมีจริยธรรมที่ดีแก่เยาวชนแล้ว ยังอาจเป็นเครื่องมือทำลายหรือขวางกั้นการปลูกฝังหล่อหลอมให้แก่เด็กนักเรียนนักศึกษาให้เป็นผู้คุณธรรมและจริยธรรมที่พึงปรารถนาไว้ด้วย

6. โรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งรวมอยู่ถึงการจัดสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา การบริหารและการให้บริการต่างๆ ในสถานศึกษา การเป็นตัวอย่างที่ดีงามของครูอาจารย์ การเรียนการสอนวิชาต่างๆ ตามหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาการที่เกี่ยวกับจริยศึกษา โดยเฉพาะการจัดการกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษาในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนั้น ใช้วิธีการหล่อหลอมดังที่กล่าวมาในข้างต้นด้วยวิธีการใช้นิทานวรรณคดีหรือข่าวสารจากชีวิตจริง การใช้วีดิทัศน์ ภาพยนตร์ แถบบันทึกเสียง ภาพนิ่ง แผ่นโปสเตอร์การอธิบาย การเทศนา การตั้งเตือนการสนทนา การยกย่องสรรเสริญ การชมเชย การแก้ไขและวิจารณ์ข้อบกพร่อง

ชัยพร วิชชาวุธ และธีระพร อูวรรณโณ (2525 : 24-35) ได้กล่าวอ้างถึงว่ายังมีแนวความคิดและพัฒนาการใหม่ในการปลูกฝังจริยธรรม ที่เสนอโดยนักการศึกษาและนักจิตวิทยาที่แตกต่างกัน 4 วิธี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการกระจำงค่านิยม ถือว่าค่านิยมคือหลักการประพฤติปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลถือว่าดีงามถูกต้อง และควรแก่การยึดถือ กระบวนการปลูกฝังจริยธรรมด้วยการกระจำงค่านิยม มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนพบด้วยตนเองว่าหลักการประพฤติปฏิบัติของตนเองต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างไร และหลักการที่ดีที่ถูกต้องควรตามบรรทัดฐานของตนเป็นอย่างไร

วิธีการปลูกฝังจริยธรรมตามแนวความคิดพื้นฐานของนักทฤษฎีการกระจำงค่านิยม คือ การช่วยให้นักเรียนเกิดความกระจำงในความเชื่อในทัศนคติในพฤติกรรมและในความรู้สึกของตนเอง หน้าที่ของครูในการปลูกฝังค่านิยมคือการชี้แนะ หรือจัดการให้มีการชี้แนะเพื่อให้นักเรียนเกิดการถกคิดขึ้นมาว่า ความเชื่อทัศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึกของตนที่มีต่อสิ่งหนึ่ง ๆ

2. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยเหตุผล มีแนวคิดพื้นฐานตามบรรทัดฐานของโคลเบอร์ก จริยธรรมหมายถึง กฎเกณฑ์ในการตัดสินความถูกต้องของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์นี้ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญาข้อผูกพันกับอายุของบุคคล

วิธีการปลูกฝังจริยธรรมตามบรรทัดฐานของทฤษฎีการปลูกฝังจริยธรรมด้วยเหตุผล คือ การพัฒนาผู้เรียนให้มีกฎเกณฑ์การตัดสินควรถูกต้องด้วยเหตุในระดับสูง และอย่างน้อยก็ให้อยู่ในระดับกฎเกณฑ์สังคมตามบรรทัดฐานนี้ การพัฒนาจริยธรรมไม่อาจกระทำด้วยการสอน ไม่อาจกระทำด้วยการแสดงตัวอย่างให้ดู จริยธรรมพัฒนาขึ้นมาด้วยการนึกคิดของแต่ละคนตามลำดับขั้น และตามระดับพัฒนาการทางปัญญาซึ่งผูกพันกับอายุ กิจกรรมที่เป็นหัวใจของการพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎีในการปลูกฝังจริยธรรมด้วยเหตุผลในชั้นเรียนคือ การอภิปรายแลกเปลี่ยนบรรทัดฐาน

3. การปลูกฝังจริยธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม วิธีการของการปรับพฤติกรรมตั้งอยู่บนรากฐานของความเชื่อว่าพฤติกรรมของคนเราถูกควบคุมโดยเงื่อนไขการเสริมแรงและเงื่อนไขการลงโทษ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ผู้ทำวิจัย หลักการ แนวคิด	การจัดการเรียน การสอน			กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	ตัวอย่าง แบบอย่างที่ดี	สิ่งแวดล้อมใน นอกโรงเรียน	ผู้ปกครองและผู้นำชุมชนมีส่วนร่วม	รวม
	สอนโดยตรง	สอนสอดแทรก	สอนบูรณาการ					
2. สุวัฒน์ มุทธเมธา (2524)							✓	1
3. รวีวรรณ ชินตระกูล (2540)						✓		1
4. ชัยรัตน์ เตชะไตรศักดิ์ (2544)							✓	1
5. แม็คไนท์ (Mc.Kinght 1997)							✓	1
6. สนง. การศึกษาเอกชน (2546)				✓				1
7. ทิศนา ขมมณี (2541)	✓				✓			2
8. ชัยพร วิชชาวุธ (2530)	✓				✓			2
9. สุวิมล ว่องวานิช (2543)	✓	✓	✓			✓		4
10. กรมวิชาการ (2545)				✓				1
11. กระทรวงศึกษาธิการ (2546)				✓				1
12. ลัดดา เสนาวงษ์ (2532)	✓			✓	✓	✓		4
13. ชำเลือง วุฒิจันทร์ (2524)	✓	✓						2
14. จอห์น ยู ไม เคลลิส	✓							1
15. ไกรนุช ศิริพูล (2531)					✓			1
16. อภิญญา มานะโรจน์ (2539)	✓			✓	✓	✓		4
17. เกื้อกุล รัตโนภาส (2537)		✓		✓	✓	✓		4
18. จินตนา ทวีวัฒน์ (2529)	✓			✓		✓		3
19. ปณิธาน นุ่มศิริ (2528)	✓	✓						2
20. โกเศศ ดั่งอินทร์ (2528)				✓	✓			2
21. วัฒนา ปราถณวิทยา และคณะ				✓				1
22. บุญจง เรืองสะอาด (2536)					✓		✓	2

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ผู้ทำวิจัย หลักการ แนวคิด	การจัดการเรียน การสอน			กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	ตัวอย่าง แบบอย่างที่ดี	สิ่งแวดล้อมใน นอกโรงเรียน	ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วม	รวม
	สอนโดยตรง	สอนสอดแทรก	สอนบูรณาการ					
23. จุฑาทวี วรรณวิเศษ แลคณะ				✓	✓	✓		3
24. สุเชษฐ์ มาเหรัมย์ (2519)					✓			1
25. รามอน อาร์ไรต์	✓					✓		2
26. สุรัตน์ แสงอรุณ (2539)	✓	✓	✓			✓		4
27. กฤษณา ไตรศิริ (2538)							✓	1
28. สนง.การประถมศึกษาแห่งชาติ (2541)					✓	✓		2
รวม	11	5	2	10	10	10	7	55

จากตารางที่ 1 พบว่า แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ที่ได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี หลักการ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่จะสอดคล้องและตรงกัน จึงได้จัดกลุ่มเป็น 5 แนวทางหลัก ๆ ซึ่งประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาด้วยการจัดการเรียนการสอน แนวทางการพัฒนาด้วยการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แนวทางการพัฒนาด้วยการใช้ตัวแบบที่ดี แนวทางการพัฒนาด้วยการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน และแนวทางการพัฒนาด้วยการนำผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี หลักการ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจึงทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ได้แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ พร้อมรายละเอียดของการปฏิบัติในแต่ละแนวทางดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวทางการพัฒนาด้วยการจัดการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย การสอนโดยตรงในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม การสอนสอดแทรกในรายวิชาอื่นที่ตนเองสอน การสอนบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระอื่น การสอนเน้นการอภิปรายและแสดงผลเชิงจริยธรรม

การสอนโดยการใช้ตัวแบบและกรณีตัวอย่าง การสอนโดยการใช้ปฏิบัติในสถานการณ์จำลอง และการสอนโดยการใช้การปรับพฤติกรรม

2. แนวทางการพัฒนาด้วยการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย การจัดกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ วันสำคัญทางศาสนา เข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม กิจกรรมประจำวันหน้าเสาธง การละหมาดประจำวัน และการแข่งขันกีฬา

3. แนวทางการพัฒนาด้วยการใช้ตัวแบบที่ดี ซึ่งประกอบด้วย การให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากร ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี นักเรียนรุ่นพี่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การเชิญบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ดีเด่นตรงกับที่โรงเรียนต้องการพัฒนามาให้การอบรมนักเรียนเป็นระบบอย่างต่อเนื่อง ขอความร่วมมือผู้ปกครองให้ช่วยประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ และ เชิญบุคคลที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นพ่อดีเด่น แม่ดีเด่น เข้าร่วมกิจกรรมวันพ่อ วันแม่แห่งชาติ ที่โรงเรียนจัดขึ้น พร้อมกล่าวประวัติยกย่องเชิดชูความดีเป็นแบบอย่างกับนักเรียน

4. แนวทางการพัฒนาด้วยการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมในบริเวณโรงเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ให้สะอาดร่มรื่น สวยงาม และเป็นระเบียบเรียบร้อย มีการติดข้อความ คติธรรม สุภาพচিত ที่เอื้อต่อการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ไว้ตามต้นไม้ อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการในบริเวณโรงเรียน มีการจัดนิทรรศการเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางศาสนาอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ มีการจัดห้องจริยศึกษา และห้องละหมาด โดยเฉพาะ เพื่อให้นักเรียนได้ใช้เป็นแหล่งศึกษาในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

5. แนวทางการพัฒนาด้วยการนำผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย การเชิญผู้ปกครองและผู้นำชุมชนเข้าร่วมประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ ทำได้ด้วยการสร้างความตระหนักและมีส่วนร่วมตัดสินใจ เผยแพร่ และแจ้งข้อมูลข่าวสารความรู้เกี่ยวกับเทคนิควิธีการอบรมสั่งสอนและลักษณะพฤติกรรมที่พึงชี้คุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ของนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบ ขอความร่วมมือให้ผู้ปกครองอบรมสั่งสอน และแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับลักษณะพฤติกรรมที่พึงชี้คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนให้ทางโรงเรียนทราบ เชิญผู้ปกครองและผู้นำชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ ที่โรงเรียนจัดขึ้น

3.1 การจัดการเรียนการสอน

ฤกษ์ชัย เพ็ชรคง (2554 : อ้างใน http://www.rtc.ac.th/www_km/03/0314/0314241153.pdf) จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาต่างขึ้นมากมาย เช่น

ปัญหาพฤติกรรมของเยาวชนที่เปี่ยงเบนไปในทางเสี่ยงก่อการกระทำผิดมีเพิ่มขึ้น จึงจำเป็นที่ทุกองค์กร ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเยาวชนควรหันหน้าเข้าหากัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา เพื่อความอยู่รอด ปลอดภัย ดังนั้นกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเสริมสร้างผู้เรียนให้มีคุณธรรม นำความรู้ จึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคน วิธีเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน นั้นมีอยู่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นการอบรมสั่งสอนโดยตรงของผู้ปกครองหรือครูผู้เกี่ยวข้อง การฝึกการเอาใจเขามาใส่ใจเรา การเปิดโอกาสให้บุคคลได้เข้าร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม เป็นต้น และรูปแบบการสอนวิธีหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กคือ การสอนแบบบูรณาการเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ทั้งในแง่ของความคิด พฤติกรรม หรืออารมณ์ความรู้สึก อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เด็กและเยาวชน ดังที่ ประพนธ์ จันทวิเทศ ได้กล่าวถึงวิธีการบูรณาการความรู้ ความคิด กับคุณธรรม ว่า โดยหลักการแล้วควรให้ความสำคัญแก่ความรู้และคุณธรรมเท่าเทียมกัน ดังนั้นครูอาจสอนเนื้อหาสาระโดยใช้วิธีการต่าง ๆ และใช้เทคนิคการสอดแทรกคุณธรรมเข้าไปโดยที่นักเรียนไม่รู้ตัว จนกระทั่งเกิดความซึมซาบเป็นธรรมชาติ เช่น ในการสอนเรื่องสิทธิ หน้าที่ และเสรีภาพ ทั้งของตนเองและผู้อื่นจะให้นักเรียนคิดแต่สิ่งที่ตนพึงจะได้รับ หรือพึงมีตามกฎหมาย แต่นักเรียนจะขาดคุณลักษณะในด้านคุณธรรมดังนั้น ครูจึงควรสอดแทรกคุณธรรมด้านต่าง ๆ เช่น ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือกัน ความเมตตากรุณา ตามความเหมาะสมเพื่อนักเรียนจะได้เป็น “ผู้มีความรู้คู่คุณธรรม” นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี ยังได้กล่าวถึงแนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมนำความรู้ และปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

ขั้นที่ 1 ร่วมกันเรียนรู้ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนตั้งแต่คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน ครูอาจารย์ ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ควรได้ร่วมกันศึกษาเรียนรู้ สร้างความเข้าใจในสาระสำคัญ ความหมาย คุณค่าประโยชน์ของ คุณธรรมนำความรู้และค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียง จนเกิดตระหนักสำนึกในความสำคัญว่าเป็นทางรอดทางเดียวของสังคมไทย รวมทั้งเป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรมไทยดั้งเดิมที่ถูกละเลิก สืบเลือนไป จำเป็นต้องร่วมมือ ร่วมใจฟื้นฟูขึ้นมาใหม่

ขั้นที่ 2 กำหนดเป้าหมายการพัฒนา ร่วมกันกำหนดเป้าหมายในเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรม และค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมกับสภาพปัญหา บริบท ความสามารถ ความพร้อม วัฒนธรรมองค์กร ฯลฯ เช่น พึ่งตนเอง เรียนรู้และพัฒนาต่อเนื่อง รับผิดชอบต่อ วินัย ใช้เหตุผล ประมาณตน ทุกคนมีส่วนร่วม คำนึงถึงประโยชน์ต่อส่วนรวม ฯลฯ

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์สภาพปัญหาผู้เรียน ร่วมกันสังเกตจำแนก พฤติกรรม คุณลักษณะ และทักษะของผู้เรียน ทั้งส่วนที่ใช่และไม่ใช่ สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนด วิเคราะห์ ทั้งลักษณะของปัญหา สาเหตุแห่งปัญหา ปัจจัยหลัก ปัจจัยเอื้อ ผลและผลกระทบที่มี

ต่อผู้เรียน ผู้เกี่ยวข้องและสังคม เพื่อให้เกิดความตระหนักและกระจ่างในปัญหา เกิดฉันทะหรือแรงบันดาลใจที่จะร่วมกันแก้ปัญหา

ขั้นที่ 4 วิเคราะห์ ประเมิน จำแนก ปัจจัย กระบวนการของโรงเรียน ร่วม กันเปิดใจ วิเคราะห์ ประเมินปัจจัย กระบวนการ ทั้งสิ้นทั้งมวลของโรงเรียน จำแนกให้ได้ว่าสิ่งใดเอื้อ หรือไม่เอื้อ ต่อการพัฒนา สิ่งใดต้องเลิกทำ เปลี่ยน คิดใหม่ ทำใหม่ การวิเคราะห์ควรครอบคลุมทุก องค์ประกอบย่อยในทุกระบบ ของโรงเรียน เช่น ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน การจัดการเรียนรู้ การ จัดสภาพบรรยากาศ การลงโทษ ให้รางวัล การจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การ จัดประสบการณ์เสริมการ เรียนรู้

ขั้นที่ 5 ร่วมกันกำหนดตัวชี้วัด แสดงความสำเร็จของการพัฒนา ตามลำดับขั้น ทั้ง ด้านคุณภาพผู้เรียน ปัจจัย กระบวนการ เพื่อช่วยให้ทุกคนมองเห็นภาพงาน ตลอดแนว โดยระบุ ระยะเวลาการพัฒนา หรือวันเดือนปี ที่ผลสำเร็จจะปรากฏชัดเจน

ขั้นที่ 6 พัฒนาระบบทุกระบบทั้งระบบหลักและระบบสนับสนุนของโรงเรียน ที่เชื่อ ว่ามีส่วนในการเสริมสร้างคุณภาพผู้เรียน ระบุชื่อระบบ กระบวนการสำคัญ วิธีการมาตรฐาน ตัวชี้วัด เกณฑ์ ชื่อแบบบันทึกมาตรฐาน ความสอดคล้องขององค์ประกอบ ข้อกำหนด

ขั้นที่ 7 นาระบบสู่การปฏิบัติ กำหนดแนวทางนาระบบสู่การปฏิบัติ จัดทำระเบียบ ความมุ่งหมายของระบบ ขอบข่าย คำจำกัดความ ความรับผิดชอบ รายละเอียดของการปฏิบัติ บันทึก มาตรฐาน เขียนคู่มือระบบ เพื่อทำแนวปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ให้ทุกฝ่ายรับรู้และเข้าใจตรงกัน

ขั้นที่ 8 ปฏิบัติจริง เรียนรู้และพัฒนาร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ร่วมกัน ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ อย่างต่อเนื่อง เข้มแข็ง จริงจัง จริงใจ ประเมินปรับปรุง เรียนรู้ และ พัฒนาด้วยกัน ชื่นชมความสำเร็จและภาคภูมิใจร่วมกัน ถ้าบุคลากรทุกฝ่าย ของโรงเรียนเป็น แบบอย่างที่ดี มีรูปแบบการดำเนินชีวิต และแสดงออกถึงความสัมพันธ์ต่อคนต่อสรรพสิ่ง โดยยึด หลัก คุณธรรม หลักความพอเพียง ในทุกเรื่อง ทุกอย่าง โรงเรียนมี ระบบการบริหาร การจัดการ เรียนรู้ที่มี ประสิทธิภาพ สอดคล้อง เกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาคุณธรรมและค่านิยมเศรษฐกิจ พอเพียง มีบรรยากาศที่เอื้อให้นักเรียนเรียนรู้ และฝึกฝนพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง จริงจังตาม สภาวะปกติ ด้วยการ ใช้สติปัญญาพิจารณาเหตุผล ความถูกต้องเหมาะสมด้วยตนเอง ปฏิบัติ ด้วยความตั้งใจ เต็มใจ อิ่มเอมใจ ไม่ใช่เพื่อคะแนน ด้วยข้อบังคับ กฎระเบียบ แต่ทำเพราะมี ฉันทะที่จะทำดี เชื่อมั่น ศรัทธาในคุณค่าของความดี มุ่งมั่นที่จะมีชีวิตที่ดีงาม และสามารถเข้าถึง ความดีงามที่สูงยิ่งขึ้นไป ความหวังที่จะให้นักเรียนมีคุณธรรมนำความรู้ มีค่านิยมเศรษฐกิจ พอเพียง คงไม่ใช่เรื่องไกลเกินฝัน อย่างแน่นอน

การจัดการเรียนการสอน เพื่อเสริมสร้างให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมนั้น เป็นกิจกรรม การเรียนการสอนที่มุ่งเสริมสร้างผู้เรียนให้มี คุณธรรม นำความรู้ และมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการ พัฒนาค้น ให้เกิดผลที่ดีต่อสังคม ประเทศชาติสืบต่อไป

สุวิมล ว่องวานิช และนางลักษณ์ วิรัชชัย. (2543 : 19-21) ได้เสนอแนวทางการ จัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาจริยธรรม ดังต่อไปนี้

1. การสอนจริยธรรมโดยตรง

จริยธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นจะต้องมีการสอนกันอย่างจริงจังเป็นจัง โดย จัดให้มีเนื้อหาโครงสร้างที่จะสอนจะเรียนกันอย่างแน่นอน จัดการเรียนการสอนเป็น 2 แบบ คือ แบบ มีโครงสร้างแน่นอน และแบบบูรณาการ มีลักษณะดังนี้

1.1 แบบมีโครงสร้างแน่นอน คือการจัดการสอนจริยธรรม ให้เป็นวิชา ขึ้นมาโดยเฉพาะมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องสัมพันธ์ กัน มีการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนช่วยให้การเรียนบรรลุผลได้รวดเร็วขึ้น

1.2 แบบบูรณาการ หมายถึง การสอนจริยธรรมในลักษณะบูรณาการไป พร้อม ๆ กับเนื้อหาวิชาอื่น คือ ไม่มีการจัดเนื้อหาทางจริยธรรมขึ้นเป็นพิเศษแต่ครูผู้สอนเนื้อหาวิชา ต่าง ๆ อยู่แล้ว เช่น ประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วรรณคดี จะต้องพยายามระลึกและควร ตระหนักถึงบทบาทในการสอนจริยธรรมของตน และพยายามสอดแทรกแนวนั้น การสอนในลักษณะนี้ จะช่วยให้รับประโยชน์ทั้ง 2 ทาง คือ จะช่วยให้การเรียนจริยธรรมมีความหมายขึ้น เพราะผู้เรียนได้ เห็นถึงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเนื้อที่เรียนและในขณะเดียวกันก็จะช่วยให้การเรียนเนื้อหาวิชานั้น ๆ มีความสัมพันธ์กันลึกซึ้งขึ้น

2. การสอนจริยธรรมโดยอ้อม

ความเชื่อในแนวนี้นี้มีความคิดว่าจริยธรรมและคุณธรรมต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้น จากการสอน แต่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่แทรกซึมเข้าไป วิธีการที่ดีที่สุด คือ โรงเรียนจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียน เมื่อ ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม จะเรียนรู้จริยธรรมต่าง ๆ ซึมซับได้เองโดยไม่ต้องมีการสอนและ บอกร่วมกัน หากโรงเรียนมีการจัดระบบที่ดี มีหลักสูตร และกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีผู้เรียน ก็จะมีพัฒนาการเรียนรู้ทางจริยธรรมได้มากตามไปด้วย การเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอน จริยธรรมตามที่เสนอมาแล้วนี้ มีผู้นำมาใช้ในประเทศไทยกันแล้วทุกแนว แต่ผลที่ได้ยังไม่ชัดเจนนัก จึงเป็นเรื่องที่ยังมีการศึกษาค้นคว้าทดลองกันตลอดมา แนวทางการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน ที่จะช่วยส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดกับผู้เรียน มีดังต่อไปนี้

2.1 การแสดงบทบาทสมมติ (Role play) เป็นกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียน ได้มีโอกาสแสดงออก เกิดความรู้สึก ความนึกคิดในการแสดงบทบาทของคนอื่นที่ไม่ใช่ตนเอง

ได้ทดลองหรือฝึกประสบการณ์ในการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจในเหตุการณ์ที่สมมติขึ้นมาจากความเป็นจริง การแสดงบทบาทสมมติจะให้ความรู้ความเข้าใจเจตคติที่ยาวนานและลึกซึ้ง และมีเหตุผลโดยตรงต่อพฤติกรรมของนักเรียนในการปรับและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้เมื่อต้องการเผชิญกับสิ่งเหล่านั้นในเหตุการณ์อาจจะเกิดขึ้นจริงได้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนแต่ละคน

2.2 กรณีตัวอย่าง (Case) เป็นสื่อการสอนที่สร้างขึ้นง่าย มีสาระน่าสนใจ ให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในการพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรมมาก ครูสามารถสร้างกรณีตัวอย่างได้หลายรูปแบบ หลายประเภท โดยการเชื่อมโยงเอาสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมสิ่งแวดล้อม ชีวิตประจำวันที่น่าสนใจ ชวนติดตาม และยังหาข้อมูลที่เด่นชัดไม่ได้ มาปรับปรุงให้เป็นตัวอย่างแก่นักเรียนอย่างมีกระบวนการและขั้นตอนที่เหมาะสม นักเรียนจะได้ฝึกฝนกับการเผชิญเรื่องราว ปัญหาที่เกิดขึ้นของบุคคลหลายประเภท หลายเหตุการณ์ในรูปแบบของกิจกรรมการสอนที่นำหลักกระบวนการกลุ่มมาใช้ นักเรียนจะได้ฝึกฝนกับการคิดวิเคราะห์ แยกแยะประเด็น ปัญหา มีความคิดเป็นของตนเองเกิดขึ้น รู้จักประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ และตัดสินใจได้อย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผล นอกจากนี้นักเรียนยังได้แลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ ความรู้สึก เจตคติของตนเองต่อผู้อื่นด้วย ได้พัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ การทำงานกลุ่ม การอภิปรายกลุ่มย่อย และมติของกลุ่ม

2.3 สถานการณ์จำลอง (Simulation) การจัดประสบการณ์การเรียนการสอนที่ดี ต้องมุ่งให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในสถานการณ์จริง แต่การสอนด้วยสถานการณ์จริงมีปัญหาและข้อจำกัดในเรื่องการลงทุน เวลา และเหตุการณ์ที่ต้องการ ดังนั้นการใช้สถานการณ์จำลองที่ครูจัดเตรียมไว้ จะทำให้นักเรียนมีโอกาสทำกิจกรรมด้วยตนเอง ด้วยการฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ทางสังคมซึ่งจะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีลักษณะของการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน คิดวิเคราะห์ วิจัยและตัดสินใจด้วยตนเองตามคุณลักษณะที่สังคมคาดหวัง

2.4 กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ข่าวและเหตุการณ์ประจำวัน หลักการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านจริยธรรม เป็นการสอนที่มุ่งให้นักเรียนได้เห็นจริงว่าคุณธรรมทั้งหลายเป็นหลักของการปฏิบัติตนโดยชอบ และเป็นแนวทางในการใช้วิธีการที่ถูกต้องเป็นธรรมในการแก้ปัญหาของชีวิตประจำวัน ดังนั้น ข่าวและเหตุการณ์ประจำวันจึงเป็นสื่อการสอนอย่างหนึ่งที่ครูนำมาจัดเป็นกิจกรรมการสอนได้ ทั้งที่เป็นกิจกรรมชั้นนำกิจกรรมชั้นสอน และกิจกรรมชั้นสรุปบทเรียน

2.5 กิจกรรมการสอนโดยใช้สื่อการสอน สื่อประเภทของจริง สื่อจำลอง และสื่อเทคโนโลยีประกอบการบรรยาย

2.6 กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เพลง เป็นการสอนที่มุ่งให้นักเรียนได้เกิดจริยธรรม โดยใช้บทเพลงเข้ามาเป็นสื่อประกอบการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสุขสนุกสนาน นำพาไปสู่การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมด้วย

2.7 กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เกม นักเรียนในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น ยังอยู่ในวัยที่ชอบเล่นชอบเคลื่อนไหว หากครูได้นำเกมมาจัดกิจกรรมการสอนด้านพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรมโดยจัดเป็นกิจกรรมสลับ คือ จัดสลับกับกิจกรรมหลักที่ใช้เวลาสอนนาน ๆ เกมเป็นกิจกรรมการเล่นที่มีข้อตกลงหรือกติกาเฉพาะเรื่อง ซึ่งผู้เล่นต้องแสดงความสามารถเฉพาะตน หรือความสามารถในการร่วมใจกันของกลุ่มเพื่อนแข่งขันให้ได้ชัยชนะ การสอนโดยใช้เกมเป็นสื่อนี้ช่วยให้ครูและนักเรียนมีความสัมพันธ์ที่สนิทสนมกัน นักเรียนได้แสดงออกถึงความสามารถ ความคิด และคุณธรรมในจิตใจของตน นักเรียนเกิดอารมณ์ สนุก ตื่นเต้น การสอนโดยใช้เกมจึงทำให้นักเรียนไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียน

2.8 กิจกรรมการเรียนการสอนโดยการวาดภาพ เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะและจินตนาการในการวาดภาพ เป็นสื่อการสอนที่ส่งผลในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

2.9 กิจกรรมการเรียนการสอนโดยการแสดงละคร เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างเต็มที่ นักเรียนมีโอกาสแสดงความสามารถของตนทั้งในด้านการใช้ ทักษะภาษา การแสดงสีหน้าท่าทาง การขับทำนองเสนาะ การร้องเพลง รวมไปถึงการฝึกวางแผนงานร่วมกันอีกด้วย นอกจากนี้ยังช่วยให้นักเรียนได้ผ่อนคลายความเคร่งเครียด ได้แสดงความรู้สึกนึกคิดที่เก็บไว้ให้เห็นตัวอย่างที่มีชีวิตชีวา และได้ปรับตนให้อยู่กับเพื่อน ๆ อย่างมีความสุข

2.10 กิจกรรมการแสดงหุ่น การเชิดหุ่นเป็นกิจกรรม การสอนด้านจริยธรรม ที่มีลักษณะบูรณาการ คือ ครูและนักเรียนต้องจัดกิจกรรมทางดนตรีเพื่อใช้ทำนอง และเนื้อร้องบรรเลงเพลงประกอบ นักเรียนต้องฝึกทักษะการเล่านิทาน และฝึกทักษะการทำงานกลุ่ม กิจกรรมเหล่านี้จึงเกิดผลงานที่ผสมผสานกัน ช่วยสร้างลักษณะนิสัยที่ดีงามแก่นักเรียน นักเรียนมีความรู้สึกรู้ว่าตนเป็นเจ้าของหุ่นเหล่านั้น หุ่นเป็นตัวแทนของความดีและความชั่ว เรื่องราวที่หุ่นแสดงก็เป็นเรื่องที่เขานำมาดัดแปลงหรือสร้างขึ้นเอง นักเรียนจึงสามารถถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของเขาให้หุ่นเป็นผู้แสดง นักเรียนเป็นผู้เชิดหุ่นหรือนักเรียนที่เป็นผู้ดู ต่างก็มีจุดสนใจร่วมกันคือตัวหุ่น ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนิทานที่หุ่นแสดงจึงชัดเจน เหมาะสมสำหรับการอธิบายหลักธรรมที่นำมาสอนให้กระจ่าง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2544 : 29) ได้นำเสนอเรื่อง “การสร้างบัณฑิตให้มีจิตสำนึกจริยธรรม” ซึ่งบทความนี้ได้แนะนำครูอาจารย์ ให้หวนกลับมาคำนึงถึงระบบการศึกษาที่มุ่งเน้นกระบวนการสร้างจิตสำนึกทางจริยธรรมภาคปฏิบัติ เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ “ที่ไม่ก่อปัญหา” แต่เป็นคนที่มีคุณธรรมสิ่งที่ดีงามเพื่อสังคมและประเทศชาติ ยืนหยัดในความถูกต้องและดีงามอย่างมั่นคง สิ่งที่คุณครูอาจารย์ควรปฏิบัติมีดังต่อไปนี้

1. แทรกหัวข้อจริยธรรมประยุกต์ในทุกวิชาที่สอน

หลักสูตรการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ควรมีการสอนจริยธรรมแทรกเป็นส่วนหนึ่งของทุก ๆ วิชาในลักษณะประยุกต์ให้สอดคล้องกับวิชานั้น ไม่จำเป็นต้องแยกสอนวิชาจริยธรรมต่างหาก แต่เป็นบทหนึ่งในหลักสูตรนั้น เช่น วิชาเศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรม หากหลักสูตรทั้งหมด 15 บท ใน 1 บท จะต้องกล่าวถึงปัญหาจริยธรรมในอุตสาหกรรม โดยพยายามชี้ให้เห็นว่า การดำเนินอุตสาหกรรมภายนอกเป็นอย่างไร และจริยธรรมที่ถูกต้องเป็นอย่างไร รวมทั้งชี้ให้เห็นแนวทางและจุดยืนที่นักศึกษาจะสามารถประยุกต์ใช้ได้เมื่อเรียนจบออกไป ชี้ให้เห็นประเด็นทางคุณธรรมและจริยธรรมว่าส่งผลเสียหายมากน้อยเพียงใด การสอนเช่นนี้จะทำให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญเกิดความเข้าใจ และเห็นมิติคุณธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่เรียน และรู้หลักการในการดำเนินชีวิตจริงด้วย

2. สอนเชิงบูรณาการวิชาสาขาต่าง ๆ อย่างเชื่อมโยง

ที่นักศึกษาจะสามารถใช้จริยธรรมได้อย่างถูกต้องในสังคมต่อไปได้นั้น จำเป็นที่จะต้องมีความเข้าใจโลก สังคม และชีวิต เพื่อที่จะไม่ทำร้ายผู้อื่น เช่น นักศึกษาวิชานิติศาสตร์ต้องมีความรู้ในเรื่องของกฎหมาย และสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เพื่อจะได้ไม่ใช้ฐานันดรของตนหมิ่นประมาทหรือทำร้ายผู้อื่น นักเศรษฐศาสตร์ต้องเข้าใจลักษณะพื้นฐานทางสังคมวิทยาของสังคมไทย เพื่อให้สามารถกำหนดนโยบายด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีความเข้าใจความเป็นไทยเป็นต้น นักศึกษาจึงต้องมีความเข้าใจในศาสตร์ต่าง ๆ ด้วย โดยมีการศึกษาเชิงบูรณาการวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

3. สอนวิชาจริยธรรมประยุกต์ “ลึกซึ้ง” เป็นวิชาเฉพาะของสาขาวิชาจริยธรรมของแต่ละสาขาวิชา ควรมีวิชาที่แยกออกมาเฉพาะด้วย โดยมุ่งเน้นที่จะกล่าวถึงคุณธรรม จริยธรรมจรรยาบรรณในวิชานั้น ๆ เพื่อให้เกิดความลึกซึ้งในการตอบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมที่เกิดขึ้นในสภาพปัจจุบัน และร่วมกันพยายามหาทางออกในแนวทางที่ถูกต้อง โดยชี้ให้เห็นว่า การขาดจริยธรรมในปัจจุบันรุนแรงเพียงใด และหากระบบธุรกิจทั้งหมดปราศจากจรรยาบรรณ จะเกิดผลร้ายอย่างไรกับตนเอง องค์กร และประเทศชาติ ขณะเดียวกันก็ควรสอนให้รู้ซึ่งถึงปรัชญาเบื้องหลังของวิชานั้น ๆ ที่ส่วนใหญ่จะไม่มุ่งเพียงแค่ประกอบอาชีพ แต่มุ่งเพื่อการเรียนรู้ และการรับใช้สังคมเป็นหลัก

4. สนับสนุนให้นักศึกษาทำกิจกรรมสร้างสรรค์จริยธรรม

สถาบันการศึกษาควรมีการสนับสนุนให้นักศึกษาทุกคน เข้าร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งในความดีงาม ในคุณค่า การเสียสละเพื่อผู้อื่น ผ่านประสบการณ์การช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า ผู้ตกทุกข์ได้ยากลำบากเดือดร้อนเช่น นักศึกษามีโอกาสช่วยแก้ปัญหา ช่วยเหลือผู้ยากไร้ที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจสามารถนำความรู้ที่เรียนไปช่วยคนได้จริง ๆ เขาก็จะรู้สึกประทับใจในประสบการณ์ของคุณธรรมจริยธรรมที่เขามี

อยู่นั้น สิ่งนี้จะติดตรึงอยู่ในดวงใจ ในความคิดของเขา เมื่อจบการศึกษาออกไปทำงาน ก็จะมี ความปรารถนาใคร่จะช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ

5. สอนด้วย “แบบอย่างชีวิต” ของอาจารย์ผู้สอน

สภาพจริยธรรมที่ตกต่ำเช่นนี้ เกิดขึ้นในทุกระดับชั้นของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บุคคลในระดับผู้นำของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นนักการเมือง ครูบาอาจารย์ พ่อแม่ สื่อมวลชน บุคคล เหล่านี้ควรจะประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี อาจารย์ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการอบรมบ่มนิสัย ให้ความรู้แก่ศิษย์ ควรจะเป็นผู้ที่ประพฤติตนแบบผู้ทรงศีล มีวัตรปฏิบัติที่ดีงามเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ ศิษย์ได้สามารถสอน บริหารงานด้วยการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ชนิดที่เรียกว่า Management by example เนื่องจากการกระทำหรือการปฏิบัติเป็นกิจวัตรจนติดเป็นนิสัยนั้นมีน้ำหนักมากกว่าคำพูดที่ สอนไปพูดไปปาว ๆ แต่ทำไม่ได้มากมายนัก เมื่ออาจารย์ตระหนักดีว่าตนเองมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ของนิสิต นักศึกษามากเพียงใด ก็จะมี ความสำรวมระวัง ไม่ประพฤติตนไปในทางชั่วช้าเสียหายให้เด็ก เลียนแบบ หรือนำไปพูดตินินทาได้ อาจารย์นั้น เทียบไปแล้วก็ใกล้ ๆ กันกับผู้พิพากษา ที่ต้อง วางตัว รักษาตัว รักษาความห่างระหว่างอาจารย์กับศิษย์ไว้ในระยะที่พอเหมาะ หากไปเข้าวงดื่มเหล้า เทียบฟังเพลง หรือเข้าห้องหาความสุขจากนารีด้วยกันกับศิษย์แล้ว ความเชื่อถือศรัทธา เคารพก็ย่อม ลดลงไปเป็นธรรมดา ผู้พิพากษานั้น ต้องระมัดระวังตนอย่างยิ่ง เช่นไม่ไปดื่มสุราตามร้านอาหารริมทาง ให้เป็นที่ประเจิดประเจ้อ ไม่รับของขวัญจากจำเลย หรือทนายความ เป็นต้น

การที่ต้องรักษาเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพไว้อย่างยิ่งยวดนี้ทำให้บุคคลในหลายๆ แวดวงวิชาชีพต้องมีความสมถะ วางตนไว้ให้เหมาะสม และห่างไกลจากอบายมุขทั้งหลายทั้งปวง จึงจะทรงความศักดิ์สิทธิ์แห่งวิชาชีพของตนไว้อย่างสูงส่งน่าเคารพนับถือได้

3.2 การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กรมวิชาการ (2545 : 1-2) กล่าวว่า กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจร ตั้งแต่ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และ ปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และ ผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความสมัครใจของผู้เรียนมุ่งพัฒนา คุณลักษณะที่พึงประสงค์เพิ่มเติมจากกิจกรรมในกลุ่มสาระ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนช่วยกันคิด ช่วยกัน ทำ ช่วยกันแก้ปัญหา ส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มที่ รวมถึงกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังความมี ระเบียบวินัย รับผิดชอบ รัลสิทธิและหน้าที่ของตนเอง แบ่งตามความแตกต่างระหว่างกิจกรรมได้เป็น 2 ลักษณะ

1. กิจกรรมพัฒนาความถนัด ความสนใจ ตามความต้องการของผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเติมเต็มความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้นเพื่อการค้นพบความถนัดความสนใจของตนเอง และพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนพัฒนาทักษะของสังคม และปลูกฝังจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม

2. กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และรักษาดินแดนเป็นกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสภาพชีวิตต่าง ๆ นำไปสู่พื้นฐานการทำประโยชน์ให้แก่สังคม และวิถีชีวิตในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งกระบวนการจัดให้เป็นไปตามข้อกำหนดของคณะกรรมการลูกเสือแห่งชาติ ยุวกาชาด สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์ และกรมการรักษาดินแดน ในทางปฏิบัติสถานศึกษาควรจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในลักษณะของการบูรณาการองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีความกว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น อีกทั้งให้ผู้เรียนได้ค้นพบและใช้ศักยภาพที่มีในตนเองอย่างเต็มที่ เลือกรัดสึนใจ ได้อย่างมีเหตุผล เหมาะสมกับตนเอง สามารถวางแผนชีวิตและอาชีพได้อย่างมีคุณภาพ เน้นการเสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ ศิลธรรม และจริยธรรม รู้จักสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีเพื่อปรับตัวเข้ากับบุคคล และสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างดีและมีความสุข เช่น กิจกรรมการสร้างเสริมความรู้สึกรักและเห็นคุณค่าในตนเอง กิจกรรมพัฒนาวุฒิภาวะทางอารมณ์ ศิลธรรม และจริยธรรม กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต กิจกรรมสร้างเสริมประสิทธิภาพการเรียนรู้ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้สามารถหลอมเข้าไปในการจัดกิจกรรมลูกเสือเนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ในลักษณะของการเข้าค่ายต่าง ๆ หรืออาจแยกจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะทางได้ เช่น จัดกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ โดยมุ่งเป็นการฝึกระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข กิจกรรมชมรมวิชาการ มุ่งเสริมสร้างประสบการณ์ความชำนาญเฉพาะเรื่องที่ถนัดและสนใจจากการเรียนรู้กลุ่มสาระต่าง ๆ ชุมชนต่าง ๆ เพื่อการร่วมกันคิดค้นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ก่อให้เกิดความสนุก ความสุข และพัฒนาทักษะทางสังคม ทั้งนี้แม้จะแยกจัดกิจกรรมเฉพาะทางก็สามารถบูรณาการกิจกรรมแนะแนวเข้าไว้ด้วย เพื่อให้ค้นพบศักยภาพของตนเอง

3.3 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและผู้นำชุมชน

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนถือว่ามีผลอย่างยิ่งในการบริหารโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล และในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมก็เช่นเดียวกัน ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันในการปลูกฝัง ส่งเสริม พัฒนาให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ ตามความต้องการของโรงเรียนและชุมชน

อภิญา เวชชชัย (2544 : 142-143) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมของครอบครัวโรงเรียน และสถานศึกษา ดังนี้

1. รูปแบบสำคัญของการมีส่วนร่วมของครอบครัวโรงเรียน และสถานศึกษาในปัจจุบันมีหลายรูปแบบทั้งขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือ ขณะเดียวกันก็ขึ้นอยู่กับความพร้อมของครอบครัวที่ให้ความสนใจ และร่วมคิดค้นสร้างรูปแบบที่เหมาะสมร่วมกัน

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมของครอบครัว โรงเรียน และสถานศึกษา ที่เป็นปัจจุบันมีหลากหลายลักษณะ ได้แก่ความสนใจส่วนบุคคล ได้แก่พ่อ แม่ผู้ปกครอง ที่มีความสนใจต่อผลการเรียน ความประพฤติการปรับตัว และปัญหาอื่นๆ ในตัวลูกหลานตนเองเป็นเบื้องต้น

2.1 ลักษณะกลุ่มพ่อ แม่ที่รวมตัวกันเองจากความสัมพันธ์ส่วนตัวเช่นเป็นพ่อ แม่ผู้ปกครองของเด็ก ๆ ที่เรียนห้องเดียวกัน มีโอกาสพบกันบ่อยๆและพัฒนาเป็นกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ

2.2 ลักษณะกลุ่ม พ่อ แม่ ที่รวมตัวกันจากการเข้าร่วมกิจกรรมบางด้านของโรงเรียนเช่น เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครในโรงเรียนช่วยงานโรงเรียนด้านต่าง ๆ การเป็นวิทยากรพิเศษ การช่วยสอน เป็นต้น

2.3 ลักษณะกลุ่มที่ พ่อ แม่ผู้ปกครองที่ร่วมงานกับโรงเรียนอย่างเป็นทางการตามรูปแบบและโครงสร้างที่โรงเรียนและสถานศึกษากำหนดไว้แล้ว เช่น เข้าร่วมในฐานกรรมการระดับห้องระดับชั้น กรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง กรรมการสมาคมผู้ปกครองและครูเป็นต้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองกับโรงเรียนจึงเป็นการส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีบทบาทต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้ปกครองได้รับทราบความเป็นไปภายในโรงเรียน และมีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของเด็กทุก ๆ ด้าน อีกทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและรับทราบความเป็นไปเกี่ยวกับนโยบายต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ซึ่งเป็นการสานสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียน

พินิจดา วีระชาติ (2542 : 55 – 59) ได้กล่าวถึงวิธีการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไว้ว่า วิธีการที่โรงเรียนจะสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนมีอยู่หลายขั้นตอน โดยอาจเริ่มจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับบ้านหรือผู้ปกครอง ซึ่งโรงเรียนสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. จัดให้มีการปฐมนิเทศผู้ปกครองของนักเรียนในวันเปิดภาคเรียนโดยชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษา และการดำเนินงานของโรงเรียน ทั้งด้านการสอน การอบรมปมนิสัย และการพัฒนาต่างๆ

2. เชิญผู้ปกครองมาเยี่ยมชมโรงเรียน เช่น มาชมการเรียนการสอน ชมการแสดงของนักเรียน ชมนิทรรศการที่โรงเรียนจัดขึ้น เป็นต้น

3. เชิญผู้ปกครองมาร่วมแก้ไขปัญหาบางอย่างเกี่ยวกับตัวเด็ก เช่น เด็กก้าวร้าว เด็กติดยาเสพติด ฯลฯ

4. ให้ครูไปเยี่ยมผู้ปกครองและนักเรียนที่บ้าน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันและมีความสนิทสนมซึ่งกันและกัน

5. ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน เช่น เชิญมาเป็นวิทยากรในเรื่องที่เขามีความถนัด และความชำนาญสูง เชิญมาเป็นกรรมการในงานที่โรงเรียนจัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการแข่งขันกีฬา การจัดงานประเพณีหรือกิจกรรมอื่นๆ ที่สนใจร่วมกัน ถ้าเป็นไปได้อาจเชิญผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนงานของโรงเรียน ทั้งในด้านหลักสูตร อาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียน

6. จัดตั้งสมาคมครูและผู้ปกครองขึ้น เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและโรงเรียนให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น

หลังจากที่สร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองนักเรียนได้แล้ว โรงเรียนควรขยายความสัมพันธ์ไปสู่ชุมชน โดยการประชาสัมพันธ์กิจการต่างๆ ของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ สร้างความเชื่อถือและความมั่นใจ ตลอดจนความนิยมให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน โดยการกระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการศึกษา สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน หรือให้ความช่วยเหลือกิจการของโรงเรียน โรงเรียนอาจจะประเมินความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นเกี่ยวกับการศึกษา และสนองความต้องการดังกล่าวให้ได้มากที่สุดและพยายามทำให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งในทางวิชาการ และการพัฒนาท้องถิ่น

โรงเรียนอาจติดต่อขอความช่วยเหลือ และความร่วมมือกับหน่วยราชการให้ท้องถิ่น เช่น โรงพยาบาล สถานีอนามัย สถานีตำรวจ หน่วยพัฒนาชุมชน หน่วยปราบปรามยาเสพติด ศูนย์เยาวชน ศูนย์สุขภาพจิต หรือแม้แต่หน่วยงานของเอกชนที่ตั้งอยู่ในชุมชนนั้น ไม่ว่าจะเป็นธนาคาร บริษัท ห้างร้านต่างๆ ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการจัดการศึกษา และการแก้ปัญหาของชุมชนให้มากที่สุด

3.4 การสร้างแบบอย่างที่ดี

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามในโรงเรียนจะประสบผลสำเร็จได้นั้น ขึ้นอยู่กับ การเอาใจใส่ของผู้บริหารและครูผู้สอน ต่อการพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตวิญญาณ ความรู้สึกนึกคิด การรับรู้และการแสดงออกต่างๆ ด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดี ตามคุณลักษณะที่ดิงามจากแบบอย่างของท่านศาสดา ﷺ ดังที่อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ

يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾

ความว่า “โดยแน่นอน ในร่อซูลของอัลลอฮฺมีแบบฉบับอันดีงาม สำหรับพวกเจ้าแล้ว สำหรับผู้ที่หวัง (จะพบ) อัลลอฮฺและวัน ปรโลกและรำลึกถึงอัลลอฮฺอย่างมาก”

(อัลอะหซาบ : 21)

การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียนที่เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ซึ่งหากไม่มีแบบอย่างหรือตัวอย่างที่ดีแล้ว การอบรมสั่งสอนเพียงอย่างเดียวอาจไม่ส่งผลต่อการการเป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมอิสลามอย่างแท้จริง ดังนั้นแบบอย่างของผู้ศรัทธา จะต้องมีความสอดคล้องกับสิ่งที่เขาสอนผู้อื่น ดังที่อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ

تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾

ความว่า “พวกเจ้าใช้ให้ผู้คนกระทำความดี โดยที่พวกเจ้าลืมตัวของพวกเจ้าเองกระนั้นหรือ และทั้ง ๆ ที่พวกเจ้าอ่านคัมภีร์กันอยู่แล้วพวกเจ้าไม่ใช้ปัญญากระนั้นหรือ”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ : 44)

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ

﴿٢﴾ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا

تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾

ความว่า “โอบรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย ทำไมพวกเจ้าจึงกล้าพูดในสิ่งที่พวกเจ้าไม่ปฏิบัติ เป็นที่น่าเกลียดยิ่งที่อัลลอฮ์ การที่พวกเจ้าพูดในสิ่งที่พวกเจ้าไม่ปฏิบัติ”

(อัศศ็อฟ : 2-3)

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียน ด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดีได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกัน ตั้งแต่ผู้บริหารและครูทุกคนที่ต้องรับผิดชอบร่วมกันด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดีตามแบบฉบับของอิสลาม ในช่วงเวลาที่กำลังเรียนรู้พฤติกรรมต่างๆ ในขณะที่อยู่ในโรงเรียน

3.5 การสร้างแรงจูงใจ

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียน ด้วยการสร้างแรงจูงใจให้เกิดความต้องการมีพฤติกรรมที่ดีงาม เพื่อให้ได้รับการตอบแทนความดี และการก่อให้เกิดความหวาดกลัวต่อการลงโทษ เมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่ดีทั้งหลาย การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียนจะประสบผลสำเร็จได้นั้นขึ้นอยู่กับผู้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามจะต้องใช้ความซื่อสัตย์และความจริงใจ ไม่ใช่การกล่าวเท็จเพื่อการสร้างแรงจูงใจ เช่น ผู้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามได้ใช้วิธีการผิดในการสร้างแรงจูงใจนักเรียนให้ละหมาด โดยสอนนักเรียนว่า ใครก็ตามที่ละหมาด เขาจะมีหน้าตาเหมือนพระเอก นางเอก แต่เมื่อนักเรียนได้ปฏิบัติตามคำสอนนั้นแล้ว ผลที่ออกมายังไม่เหมือนเดิม คือนักเรียนยังพบว่าตนเองยังมีหน้าตาเหมือนเดิม พวกเขา ก็จะเลิกละหมาด และไม่ยอมเชื่อฟังผู้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามอีกต่อไป

วิธีการสร้างแรงจูงใจที่ถูกต้องได้ระบุไว้ในอัลกุรอาน ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงสั่งใช้ให้ท่านรอซูล ﷺ ดำเนินการเชิญชวนประชาชาติของท่านสู่การศรัทธา พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ
وَجَدِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ
بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ ۗ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ

ความว่า “จงเรียกร้องสู่นางแห่งพระเจ้าของสุเจ้าโดยสุขุม และการตักเตือนที่ดี และจงโต้แย้งพวกเขาด้วยสิ่งที่ดีกว่า แท้จริง พระเจ้าของพระองค์และพระองค์ทรงรู้ดียิ่งถึงบรรดาผู้ที่อยู่ในทาง ที่ถูกต้อง”

(อันนะฮฺลี : 125)

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียนให้ได้ผลนั้น ต้องมีการกำหนด กฎระเบียบ และเกณฑ์การลงโทษที่ชัดเจนสำหรับผู้ที่ฝ่าฝืนในลักษณะรูปธรรม ซึ่งสามารถทำได้ดังนี้ (Muhammad Sayyid Mursiy, 1997 : 112, อ้างอิงใน มนุศ็กดี โต๊ะเถื่อน : 87-88)

1. การมองนักเรียนด้วยสายตาที่แสดงให้เขาทราบว่ากำลังทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง
2. การกล่าวปรามการกระทำดังกล่าว
3. การกล่าวชื่นชมเด็กที่ประพฤติตนดีต่อหน้าเด็กที่มีพฤติกรรมไม่ดี
4. การแสดงความสนใจต่อเด็กที่มีพฤติกรรมไม่ดีเพื่อให้เกิดการสำนึกผิด
5. การจำกัดค่าใช้จ่าย หรือตของใช้บางอย่างที่เขาชอบ
6. การกำหนดขอบเขตให้สำนึกผิดภายใน 3 วัน

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียน มีการโน้มน้าวจิตใจที่มีลักษณะที่เป็นนามธรรม เช่น การกล่าวชื่นชม การสนับสนุนส่งเสริม การยกย่องและการให้เกิดนักเรียนที่มีคุณธรรมจริยธรรมอิสลามที่ดั่งามเป็นพิเศษ และการให้รางวัลตอบแทนซึ่งเป็นลักษณะของรูปธรรม แก่นักเรียนที่ประพฤติดี สอดคล้องตามรูปแบบ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงสร้างแรงจูงใจให้แก่ บ่าวของพระองค์ ว่า บรรดาผู้ที่มีความรู้และมีความศรัทธานั้นจะมีตำแหน่งฐานันดรที่สูง ฦ พระองค์ อัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งต่างจากบุคคลทั่วไป ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

أَمَّنْ هُوَ قَنِتٌ ءَاِنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ
الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ ۗ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ
يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۗ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو

الْأَلْبَابِ

ความว่า “ผู้ที่เขาเป็นผู้รักดีในยามคำคืน ในสภาพของผู้สูญเสียและผู้ยืนละหมาดโดยที่เขาหวั่นเกรงต่อโลกอาคิเราะฮ์ และหวังความเมตตาของพระเจ้าของเขา (จะเหมือนกับผู้ที่ตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์กระนั้นหรือ) จงกล่าวเถิดมุฮัมมัด บรรดาผู้รู้และบรรดาผู้ไม่รู้ จะเท่าเทียมกันหรือ แท้จริงบรรดาผู้ที่มีสติปัญญาเท่านั้นที่จะใคร่ครวญ”

(อัซซุมร์ : 9)

3.6 การจัดการกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามอย่างสม่ำเสมอ

อิสลามเป็นศาสนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้และการปฏิบัติ การปฏิบัติความดีใดๆ จะไม่สมบูรณ์ หากขาดความรู้ ในขณะที่ความรู้จะไม่มีค่า หากขาดการปฏิบัติที่สอดคล้อง ดังนั้น ทั้งความรู้และการปฏิบัติจะต้องเชื่อมโยงกันเสมอ ดังนั้นบุคคลที่มีความยำเกรง ปฏิบัติความดีและทำอิบาดะฮ์ ต่ออัลลอฮ์ ﷻ โดยมีฐานมาจากความรู้ เขาจะมีฐานะสูงกว่าบุคคลที่ขาดความรู้ หรือมีความรู้น้อย ณ อัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งการปฏิบัติของเขาจะต้องยึดมั่นบนพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรมอิสลามที่ดั่งงามเสมอ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا

وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ

ความว่า “และผู้ใดเล่าจะมีคำพูดที่ดีเลิศยิ่งไปกว่าผู้เชิญชวนไปสู่อัลลอฮ์ และเขาปฏิบัติงานที่ดี และกล่าวว่า แท้จริงฉันเป็นคนหนึ่งในบรรดาผู้นอบน้อม”

(ฟุตศीलัต : 33)

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียนมีเป้าหมายเพื่อหล่อหลอมให้นักเรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ผ่ากระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามที่มีลักษณะเป็นขั้นตอนและมีความสม่ำเสมอ เช่นเดียวกับวิธีการประทานอัลกุรอานลงมา ในรูปแบบของการทยอยลงมาผ่านเหตุการณ์ต่างๆ และกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ ตามช่วงเวลา เป็นระยะเวลาถึง 23 ปี จนกระทั่งการเผยแพร่อิสลามเสร็จสมบูรณ์ ซึ่งไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานที่และกาลเวลาที่

เปลี่ยนไป ซึ่งบ่งบอกถึงสัจธรรมที่แท้จริงของอิสลามที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงรับรอง พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ ﴿١٩﴾

ความว่า “แท้จริงศาสนา ณ อัลลอฮ์ ﷻ คือ อิสลาม”

(อาลิอิมรอน : 19)

การหล่อหลอมหลักการศรัทธา หลักการปฏิบัติ หลักคุณธรรม และจริยธรรมในอิสลามแก่มุสลิมในยุคแรกไม่ได้กระทำเพียงครั้งเดียว แต่ต้องใช้ระยะเวลาเป็นขั้นตอน ดังเช่น การบังคับละหมาด การถือศีลอด การออกซะกาต การห้ามการดื่มสุราและสิ่งมีนเมา เป็นต้น เป็นไปโดยมีลักษณะมีขั้นตอน ซึ่งท่านศาสดา ﷺ ถือเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับผู้บริหารและครูผู้สอนที่จะต้องศึกษาวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม จากการเผยแพร่อิสลามอย่างเป็นขั้นตอนแก่บรรดาศอฮาบะฮ์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้และมีการศรัทธาอย่างมั่นคง โดยสามารถนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้นำเสนอขั้นตอนการปลูกฝังการศรัทธาในอัลกุรอานสุเราะฮ์ อัลญุมอะฮ์ อายะฮ์ที่ 2 ว่า

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا

عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ

وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢﴾

ความว่า “พระองค์ทรงเป็นผู้แต่งตั้งร่อซูลขึ้นคนหนึ่งในหมู่ผู้ไม่รู้จักหนังสือจากพวกเขาเองเพื่อสาธยายอายาตต่าง ๆ ของพระองค์แก่พวกเขา และทรงทำให้พวกเขาศุ่ดผ่อง และทรงสอนคัมภีร์และความสุขุมคัมภีร์ภาพแก่พวกเขา และแม้ว่าแต่ก่อนนี้พวกเขาอยู่ในการหลงผิดอย่างชัดแจ้งก็ตาม”

(อัลญุมอะฮ์ : 2)

อัลกุรอานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าขั้นตอนการปลูกฝังการศรัทธา เริ่มจากการอ่านอา
ยะฮ์ต่างๆ ของอัลกุรอาน เพื่อเป็นสร้างจิตวิญญาณและความรู้สึกครุ่นคิด ต่อมาก็ทำให้จิตใต้บริสุทธ์
แล้วทำการสอนหลักการศรัทธาและการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ตามลำดับ (Nabil al-Samalutiy
1986 : 180, อ้างอิงใน มนุศ็กดี โตะเถื่อน : 101)

และการเรียนของบรรดาศอฮาบะฮ์ ตามที่ท่านญนดุบ บิน อับดุลลอฮ์ กล่าวถึง
ขั้นตอนการทำความเข้าใจไว้ ความว่า

“ในช่วงเวลาที่เรายู่ในวัยเด็ก ท่านรอซูล ﷺ ได้สอนพวกเรา
เกี่ยวกับหลักการศรัทธาก่อนก่อนที่พวกเราจะเรียนรู้อัลกุรอาน
ต่อมาท่านก็จะสอนอัลกุรอาน ซึ่งทำให้การศรัทธาของเราเพิ่มมาก
ขึ้น”

(อิบนุมาญะฮ์ : 60)

และการทำความเข้าใจอัลกุรอานของบรรดาศอฮาบะฮ์ ดังรายงานจาก อะบูอับดุล
เราะหมาน กล่าวไว้ ความว่า

“ส่วนหนึ่งจากบรรดาศอฮาบะฮ์ของท่านรอซูล ﷺ ของพวกเราที่
ท่องจำอัลกุรอาน ได้เล่าให้ฟังว่า แท้จริงพวกเขาได้เรียนอัลกุรอาน
กับท่านรอซูล ﷺ สิบอายะฮ์ ดังนั้นพวกเขาจะไม่เอา (เรียน)
เพิ่มเติมสิบอายะฮ์อื่น จนกว่าพวกเขาจะศึกษา (ทำความเข้าใจ)
เกิดการปฏิบัติ และเรียนรู้”

(อิบนุฮัมบัล : 23529)

ดังนั้นผู้บริหารและครูผู้สอนจะต้องใช้วิธีการจัดกิจกรรมการปลูกฝังคุณธรรม
จริยธรรมอิสลามอย่างสม่ำเสมอ และมีลักษณะที่เป็นขั้นตอนในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม
แก่นักเรียน โดยจะต้องตระหนักถึงความสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนทุกเพศทุกวัย รวมถึง
พัฒนาการเจริญเติบโตของพวกเขา ซึ่งวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียนที่ต้องการ
สนับสนุนการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และเป็นขั้นตอนที่มีลักษณะสำคัญดังนี้ (Miqdad Yaljin, 2007 :
219-222 ; อ้างอิงในมนุศ็กดี โตะเถื่อน : 103-104)

1. ผู้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามสามารถทำให้กิจกรรมหรือเป้าหมายการ
ปลูกฝังที่ยากสำหรับการทำความเข้าใจของนักเรียนให้กลายเป็นเรื่องที่ยั่งยืนได้ ด้วยการให้นักเรียน
ฝึกฝน และใช้หลักความค่อยเป็นค่อยไป
2. ผู้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามสามารถทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกมั่นใจ และ

เชื่อมั่นในการปฏิบัติของตนว่าถูกต้อง ช่วยขจัดความรู้สึกที่ไม่ดีออกไป เช่น ความอคติ ความท้อถอย และความขี้เกียจ เป็นต้น

3. ผู้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามสามารถทำให้นักเรียนค้นพบความสามารถและความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง อันจะนำไปสู่ความสำเร็จของการดำเนินชีวิตในอนาคต

4. ผู้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามสามารถปรับเปลี่ยนความเชื่อ ทศนะคติ และพฤติกรรมที่ไม่ดีต่างๆ ของนักเรียนให้อยู่บนความถูกต้องได้ ทำให้อยอมรับข้อบกพร่องของตนเอง และพยายามหาแนวทางพัฒนาตนเอง

5. วิธีการปลูกฝังแบบสม่ำเสมอจะทำให้เนื้อหาสาระ และข้อมูลของผู้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามเกิดความน่าเชื่อถือ ด้วยความรู้ที่พร้อมด้วยการปฏิบัติ

6. ข้อค้นพบที่ได้จากการปลูกฝังแบบสม่ำเสมอในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ทำให้เกิดสารสนเทศทางวิชาการที่มีคุณค่า ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางแก่สาธารณชน ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียน

ดังนั้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามด้วยวิธีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เป็นวิธีการที่อิสลามให้ความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากความเป็นขั้นตอน เป็นรูปแบบการประทานวะฮยูของอัลลอฮ์ ﷻ และเป็นวิธีการที่ท่านรอซูล ﷺ ได้ใช้ในการเผยแผ่อิสลาม หากแต่การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามของผู้บริหารและครูผู้สอนจะต้องใช้วิธีการแบบค่อยเป็นค่อยไป ผ่านกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นสอดแทรกหลักการศาสนา และคำนึงถึงความเหมาะสมทางพัฒนาการร่างกาย ความคิด และความรู้สึก พร้อมกับการประเมินผลความเปลี่ยนแปลงตามแต่ละขั้นตอน เช่นเดียวกับการประเมินผู้ศรัทธาด้วยวิธีการทดสอบการศรัทธาของอัลลอฮ์ ﷻ เพื่อเป็นการยกระดับความเชื่อถือมั่นในการศรัทธาของแต่ละบุคคล ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ الْمُجْتَهِدِينَ مِنْكُمْ

وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوا أَخْبَارَكُمْ ﴿٦١﴾

ความว่า “และแน่นอนเราจะทดสอบพวกเจ้าจนกระทั่งเราจะรู้ถึงบรรดาผู้ต่อสู้ดิ้นรน และบรรดาผู้หนักแน่นอดทนในหมู่พวกเจ้า และเราจะทดสอบการงานของพวกเจ้า”

(มุฮัมมัด : 31)

3.7 การจัดสภาพแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน

อิสลามได้ให้ความสำคัญต่อกำหนดธรรมชาติของมนุษย์ นับตั้งแต่การสร้างของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ทรงกำหนดให้มนุษย์มีธรรมชาติที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งความศรัทธา การให้ความสำคัญเอกภาพแต่พระองค์เดียว และการดำรงมั่นบนการปฏิบัติความดีงามบนฐานศาสนาที่เที่ยงตรง พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ
النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَٰلِكَ
الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

ความว่า “ตั้งนั้น เจ้าจงผินหน้าของเจ้าสู่ศาสนาที่เที่ยงแท้ (โดยเป็น) ธรรมชาติของอัลลอฮ์ ซึ่งพระองค์ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมา ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการสร้างของอัลลอฮ์ นั่นคือศาสนาอันเที่ยงตรง แต่ส่วนมากของมนุษย์ไม่รู้”

(ฮัรุม : 30)

และท่านรอซูล ﷺ กล่าวไว้ความว่า

“เด็กทุกคนเกิดมาบนกมลสันดานอันบริสุทธิ์ แต่แล้วผู้เป็นพ่อแม่ นั่นเองที่ทำให้เขาเป็นยิว หรือเป็นคริสต์ หรือเป็นมะญูซีย์”

(อัลบุคอรี : 1296)

พิวเราะฮ์ดังกล่าวคือการให้เอกภาพ และการศรัทธามั่นต่ออัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งเกิดภายหลังจาก การสอน การปลูกฝัง การเอาใจใส่ต่อความเชื่อ และการพัฒนาการต่างๆ ของเด็ก

ความสำคัญของสภาพแวดล้อม คือ อิทธิพลที่มีผลต่อพฤติกรรมของเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่อยู่ในช่วงอายุแห่งการเรียนรู้ และการซึมซับคุณลักษณะต่างๆ จากการพบเห็นหรือการสังเกต ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ تَخْرِجُ نَبَاتَهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ ۗ وَالَّذِي
 خَبَتْ لَا تَخْرِجُ إِلَّا نَكِدًا ۗ كَذَلِكَ نُصَرِّفُ
 الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾

ความว่า “และเมืองที่ดี นั้นพืชของมันจะงอกออกมา ด้วยอนุมัติ
 แห่งพระเจ้าของมัน และเมืองที่ไม่ดีนั้นพืชของมันจะไม่ออก
 นอกจากในสภาพแกร็น ในทำนองนั้นแหละ เราจะแจกแจง
 บรรดาโองการทั้งหลายแก่กลุ่มชนที่ชอบคุณ”

(อัลอะฮรอฟ : 58)

นอกจากนี้ท่านรอซูล ﷺ ได้เปรียบเทียบข้อแตกต่างระหว่างบุคคลที่อยู่ท่ามกลาง
 สภาพแวดล้อมที่ดีและสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีว่ามีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ตามที่ท่านอบี บุรตฮะ
 บิน อบี มุซา ได้รายงานจากบิดาของท่านกล่าวว่า ท่านรอซูล ﷺ กล่าวไว้ความว่า

“เปรียบเพื่อนที่ดี และเพื่อนที่เลว ดังเช่น คนขายน้ำหอม กับช่างตี
 เหล็ก คนขายน้ำหอมจะไม่ก่อผลเสียใดๆ แก่ท่าน บางที่ท่านจะซื้อ
 น้ำหอม หรือท่านจะได้กลิ่นหอมของเขา และช่างตีเหล็กที่ร่างกาย
 ของท่านอาจจะถูกไฟเผาไหม้ หรือเสื้อผ้าของท่าน หรือท่านจะได้
 กลิ่นที่เหม็นจากเขา”

(อัลบุคอรี : 2101,5534 ; มุสลิม : 6860)

จากหะดิษดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่าความสำคัญของสภาพแวดล้อมรอบตัวเรา มีอิทธิพล
 ต่อผลที่ได้รับจากสังคมและการคบเพื่อน โดยเฉพาะเพื่อนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักเรียนอย่าง
 มาก ท่านอบูฮุร็อยเราะฮฺ กล่าวว่า ท่านรอซูล ﷺ กล่าวไว้ความว่า

“บุคคลนั้นจะดำเนินชีวิต (ศาสนาของเขา) ตามแนวทางของเพื่อน
 ของเขา ดังนั้นจงพิจารณา (จะรู้จัก) คนหนึ่งของพวกท่านจากผู้ที่
 เขาเป็นเพื่อน”

(อัตติรมีซี : 2378 ; ออบูดาวูด : 4193, 4835)

ดังนั้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามด้วยวิธีการจัดการสภาพแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน มีความสำคัญต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียนเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการสร้างบรรยากาศการศึกษาของอิสลามที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของชาวอาหรับในอดีต ที่มีแต่ความป่าเถื่อนและโหดร้าย ให้กลายเป็นสังคมที่มีความสงบสุข ด้วยวิธีการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมอย่างเป็นขั้นตอน และใช้ความต่อเนื่อง จนกระทั่งสามารถเปลี่ยนหัวใจของพวกเขาให้เกิดความรัก และความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ศรัทธาด้วยกัน

จากความสำคัญของสภาพแวดล้อมรอบตัวที่ดีที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียน แสดงให้เห็นว่าการที่นักเรียนอยู่ร่วมกับผู้ปกครอง และการคลุกคลีกับสังคมไม่ว่าจะเป็นในโรงเรียน ครู เพื่อนฝูง และชุมชน มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน โรงเรียนจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้ดีขึ้น เช่น จัดอาคารสถานที่ ให้มีความสะอาดน่าอยู่และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีสถานที่พักผ่อนเพียงพอ มีคติข้อคิดเตือนใจ นักเรียนก็จะซึมซับในสิ่งดีๆ ฝังลึกไว้ในจิตใจ สิ่งแวดล้อมเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียน ผู้บริหารและครูผู้สอนต้องร่วมมือกันปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ในด้านการปฏิบัติงาน การปฏิบัติตน และการปฏิบัติต่อบุคคล เพื่อให้ นักเรียนได้ซึมซับคุณธรรมจริยธรรมอิสลามที่ดีงาม ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

4. รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้พัฒนารูปแบบพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมเด็ก เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

4.1 รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยครอบครัว มีเนื้อหาสำคัญ คือ ด้านความรู้ ได้แก่ ความรู้เรื่องความดี ความชั่ว พระคุณ หน้าที่ ระเบียบวินัย กติกาสังคมและศาสนา วัฒนธรรม ความรู้เหล่านี้ฝึกพฤติกรรมทางกายได้ โดยปลูกฝังความสุภาพ มีน้ำใจ กตัญญู มีระเบียบทำตามหน้าที่ ฟังตนเอง และอดออม ด้านการสร้างทัศนคติให้ตระหนัก รัก เคารพ เชื้อมั่นอดทน มีสำนึกขณะจะกระทำ สำหรับวิธีการอบรมปลูกฝังทำได้โดยวิธีอบรมด้วยวาจา ด้วยการปฏิบัติเอง ด้วยการปฏิบัติให้เห็นและกระตุ้นให้คิด ทั้งนี้ต้องอาศัยความใกล้ชิดและทำตัวเป็นแบบอย่างของพ่อแม่

ในกรณีที่เด็กทำดี ควรชมเชย ย้ำผลการกระทำความดีที่เด็กทำให้เด็กฟัง และควรยกย่องต่อหน้าผู้อื่น เมื่อเด็กกระทำผิดควรพูดคุยกุศัลยบาย ย้ำผลการกระทำผิดให้เด็กฟัง และพยายามลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ด้านการวัดประเมินผล จะวัดจากพฤติกรรมและทัศนคติของเด็ก ผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ เด็กสุภาพ มีน้ำใจ กตัญญู มีระเบียบวินัย ทำหน้าที่ฟังตนเอง อดออม ตระหนัก และเคารพ เชื้อมั่น อดทนและมีสำนึก

4.2 รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยโรงเรียน (สถานศึกษา) มีเนื้อหาที่สำคัญ คือ ด้านความรู้ ได้แก่ ความรู้ในเรื่องความดี ความชั่ว พระคุณ หน้าที่ ระเบียบวินัย การพัฒนาตน ความเป็นไทย สิ่งแวดล้อม และศาสนาวัฒนธรรม ความรู้เหล่านี้ฝึกพฤติกรรมทางกายได้ โดยปลูกฝังความมีสัจจะ มีน้ำใจ กตัญญู ทำหน้าที่ มีระเบียบวินัย ฝึกฝนสม่ำเสมอ เรียนรู้จากความคิด ฟังตนเองปฏิบัติตามคำสอน รักษาวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และทำตนให้เป็นประโยชน์ ด้านการสร้างทัศนคติให้ตระหนัก รัก ภาควิมิ มุ่งมั่น เชื่อฟัง มีเหตุผล มีสำนึกขณะจะกระทำอย่างรอบคอบ สำหรับวิธีการอบรมปลูกฝังและการประเมินผลทำเช่นเดียวกับรูปแบบของครอบครัว แต่รูปแบบนี้ ผู้ที่ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างคือ ครู อาจารย์ผู้สอน ผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ เด็กมีสัจจะ มีน้ำใจ กตัญญู รู้หน้าที่ มีระเบียบวินัย เรียนรู้ผิดถูก รักษาวัฒนธรรม สร้างประโยชน์ มีความภาควิมิ มุ่งมั่น มีเหตุผล และมีสำนึก

4.3 รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม โดยสถาบันศาสนา มีเนื้อหาที่สำคัญ คือ ด้านความรู้และวิธีการอบรมเช่นเดียวกับรูปแบบครอบครัว แต่ผู้ที่ทำหน้าที่ขัดเกลา คือ พระนักบวช บุคลากรทางศาสนา ส่วนผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ เด็กเป็นคนสุภาพ มีน้ำใจ กตัญญู เอื้อเฟื้อ มีระเบียบวินัย ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อุดหนุน ตระหนักในความดี เคารพตัวเอง เชื้อมั่น มีความรักและเมตตา รวมทั้งมีสำนึกที่จะทำดี

4.4 รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยชุมชน มีเนื้อหาที่สำคัญ คือ ด้านความรู้ ได้แก่ ความรู้วิธีการอบรมปลูกฝัง เช่นเดียวกับรูปแบบที่ 1 แต่ผู้ที่ทำหน้าที่อบรม คือ กระบวนการภายในชุมชน ส่วนผลที่คาดว่าจะได้รับคือ เด็กรับผิดชอบต่อสังคม เสียสละ รักษา สิ่งแวดล้อม บำเพ็ญประโยชน์ และเคารพกติกา พฤติกรรมและพฤติกรรมและทัศนคติของเด็ก

ฤกษ์ชัย คุณูปการ (2539 : 78 - 233) ได้เสนอทฤษฎีที่สามารถใช้สอนและฝึกอบรมให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การปลูกฝังจริยธรรมโดยวิธีกระจำค่านิยม หมายถึง การกระตุ้นให้บุคคลเข้าใจค่านิยมของตนเองและค่านิยมของผู้อื่นได้อย่างชัดเจนซึ่งความเข้าใจดังกล่าวจะช่วยให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การมุ่งให้ผู้เรียนเข้าใจค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมของตนเองได้อย่างชัดเจน เพื่อป้องกันความสับสนและความลังเลใจในการประพฤติปฏิบัติทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ผู้เรียนมีอิสระในการพิจารณาถูกผิดได้ด้วยตนเอง กล่าวคือ สิ่งใดที่ผู้เรียนคิดว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องและดีงามสิ่งนั้นก็จะเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงามของผู้เรียนซึ่งบุคคลที่เกี่ยวข้องจะต้องเข้าใจและยอมรับสิ่งที่ถูกต้องและดีงามดังกล่าวของเขาด้วย ในกรณีที่ค่านิยมของผู้ใดไม่ถูกต้องตามหลักคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของสังคมไม่ควรตัดสินใจว่าค่านิยมของเขาผิดและบังคับให้เขาเปลี่ยนค่านิยม แต่ควรส่งเสริมให้เขาได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นจนกระทั่ง เขายอมรับค่านิยมถูกต้องตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมด้วยตนเอง การเปลี่ยนค่านิยมด้วยวิธีการดังกล่าวจึงเป็นวิธีการเปลี่ยนค่านิยมหรือพฤติกรรมโดยที่

ผู้เปลี่ยนไม่สูญเสียความเป็นตัวของตัวเองและมีความเชื่อมั่นว่าตนได้กระทำในสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสมซึ่งถือว่าเป็นความสำเร็จสูงสุดของการเปลี่ยนเจตคติและพฤติกรรมของบุคคล การปลูกฝังจริยธรรมโดยให้เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นวิธีการที่สามารถนำมาใช้สอนและฝึกอบรมให้เป็นคนมีคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงประสงค์โดยเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำหน้าที่เป็นเหตุจูงใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ บุคคลจึงสามารถประเมินคุณธรรมและจริยธรรมของผู้อื่นได้ โดยการสังเกตและซักถามเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่างๆ ของเขา

จากการศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จึงสรุปได้ว่า เอกสารและวรรณกรรมส่วนใหญ่ ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนา ปลูกฝัง เสริมสร้าง ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้วยวิธีการต่างๆ โดยเฉพาะการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม ซึ่งต้องเริ่มต้นด้วยการปลูกฝังศรัทธาให้มั่นคง มีการพัฒนาทางด้านสติปัญญา และด้านร่างกายให้ครบถ้วน

ดังนั้น ในการที่พัฒนาเยาวชนให้มีความเจริญเติบโตทางด้านสติปัญญา ด้านร่างกาย และมีจิตใจที่ดั่งงามได้นั้น จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัว โรงเรียน และชุมชน โดยยึดหลักและวิธีการต่างๆ ตามที่กล่าวมาข้างต้น ตามแบบอย่างของท่านศาสดา ﷺ บรรดาศอหาบะฮ์ และบรรดาผู้รู้ที่สืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยเกี่ยวข้องกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ดังนี้

ทองพูล ภูสิม (2553 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาระดับพฤติกรรมและพัฒนาคณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กรณีศึกษาโรงเรียนแกดำวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 พบว่าสภาพก่อนการดำเนินการ พฤติกรรมโดยรวมของนักเรียนจากการประเมินของครู ผู้ปกครองนักเรียน และตัวนักเรียนเอง อยู่ในระดับปฏิบัติการปานกลาง จากการสอบถาม การสัมภาษณ์คณะครู ผู้ปกครองนักเรียน และนักเรียน เกี่ยวกับเรื่องคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ของนักเรียนพบว่า ระดับพฤติกรรมยังไม่เป็นไปตามความต้องการของคณะครูและผู้ปกครอง หลังจากที่ได้พัฒนาโดยใช้กระบวนการวงจรคุณภาพของเดมมิง (PDCA) และการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ระดับพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 8 ประการตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เพิ่มขึ้นจากก่อนการพัฒนาในทุกด้านนั้นคือโดยรวมมีค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรมในแต่ละด้าน ก่อนการพัฒนา มีค่าเฉลี่ยจากครู 3.50 ผู้ปกครอง 3.49 และนักเรียน 3.69

หลักจากพัฒนาแล้ว พบว่าพฤติกรรมของนักเรียนมีการพัฒนาขึ้นในทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยจากครู 4.49 ผู้ปกครอง 4.48 และนักเรียน 4.49

สุภาพร สุขสวัสดิ์ (2552 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการพัฒนา และแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนสตรีนันทบุรี โดยนำแนวคิดการพัฒนานักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรมของเจ้อจันท์ จงสถิตอยู่ ศูนย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ กรมวิชาการ สมพงษ์ จิตระดับ สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา และอมรา เล็กเริงสินธุ์ มาเป็นกรอบในการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า

1. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนสตรีนันทบุรี ตามความเห็นของผู้บริหาร ครู กรรมการนักเรียน และคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนอยู่ในระดับมากเป็นอันดับแรก รองลงมาคือด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของครูและบุคลากรในโรงเรียน ด้านการประเมินผลเพื่อพัฒนา ด้านการกำหนดนโยบายการพัฒนา และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน

2. แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนสตรีนันทบุรี

2.1 ด้านการกำหนดนโยบายการพัฒนา ควรมีการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ปรับวิสัยทัศน์พันธกิจ กำหนดนโยบายการวางแผนการดำเนินงาน รายงานผลต่อผู้บริหารโรงเรียน

2.2 ด้านการเรียนการสอน การสอนควรสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในทุกรายวิชา มีการวัดผลด้านคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กับเนื้อหาสาระการเรียนการสอน ครูเป็นกลไกสำคัญในการขัดเกลานักเรียน

2.3 ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน จัดที่ประดิษฐานพลับพลาสัญลักษณ์ของโรงเรียนให้เหมาะสม ปลูกดอกไม้ประจำโรงเรียนและต้นไม้ใหญ่ให้ร่มรื่น จัดภูมิทัศน์ให้เหมาะสมเป็นแหล่งเรียนรู้ พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้สะอาด มีระบบสุขาภิบาลที่ดีจากการมีส่วนร่วมของนักเรียน

2.4 ด้านการปฏิบัติเป็นแบบอย่างของครูและบุคลากรในโรงเรียน ผู้บริหารครูและบุคลากร ควรเป็นแบบอย่างของความศรัทธา ความเคารพนับถือและรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน มีความสุภาพ รู้จักควบคุมอารมณ์ มีความรักและปรารถนาดีต่อศิษย์

2.5 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ต้องส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการทำ ความดีด้วยตนเอง มีกิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจในการทำ ความดี และส่งเสริมความสามัคคี

2.6 ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ผู้ปกครองต้องเป็นแบบอย่างที่ดี โรงเรียนควรจัดทำคู่มือการอบรมคุณธรรมจริยธรรมมอบให้ผู้ปกครอง จัดสัปดาห์การ

เยี่ยมบ้านนักเรียน ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน รับทราบพฤติกรรม อบรมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

2.7 ด้านการประเมินผลเพื่อพัฒนา ควรแต่งตั้งผู้รับผิดชอบโครงการกำกับติดตามประเมินผลการพัฒนา มีการประกาศเกียรติคุณนักเรียนที่มีคุณงามความดี เป็นระยะอย่างต่อเนื่อง และวางแผนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้มีประสิทธิภาพ

มูมีนะห์ บุงอตาหยง (บทคัดย่อ : 2552) ได้ทำการศึกษากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 1 เพื่อศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 1 ตามความเห็นของครู พบว่า โดยภาพรวมมีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกรายการเหมือนกันทุกด้าน ทั้งนี้รูปแบบในการดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 1 ตามความเห็นของผู้บริหารและฝ่ายกิจกรรมหรือเจ้าหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งมีความเห็นตรงกันพบว่า มีการใช้ทุกโรงเรียน ทั้งหมด 6 รูปแบบ คือ กิจกรรมฮาลาเกาะห์ (กลุ่มศึกษาอิสลาม) กิจกรรมละหมาดกียามุลลัยลุลมะอะฮฺ กิจกรรมถือศีลอดร่วมกันเดือนละ 1-2 ครั้ง กิจกรรมพี่น้องน้องเพื่อนเดือนเพื่อน กิจกรรมบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับความประเสริฐของคุณธรรมจริยธรรมในแต่ละด้าน และค่ายอบรมจริยธรรมอิสลาม

2. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอิสลามแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตพื้นที่การศึกษายะลา เขต 1 พบว่า ครูผู้บริหารและฝ่ายกิจกรรมหรือเจ้าหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีความเห็นที่สอดคล้องกัน คือ ปัญหาด้านเวลาไม่เพียงพอและงบประมาณที่มีจำกัด บุคลากรบางส่วนขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและไม่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี นักเรียนขาดจิตสำนึกและไม่เห็นคุณค่าของคุณธรรมจริยธรรม ความแตกต่างทางด้านฐานะครอบครัว ขาดความร่วมมือจากผู้ปกครอง พ่อแม่ไม่ค่อยเอาใจใส่เรื่องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่บุตรหลาน และไม่มีกิจกรรมที่เน้นเฉพาะด้าน ส่วนข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คือ ผู้บริหาร บุคลากรและนักเรียนควรสร้างจิตสำนึกที่ดีในการปฏิบัติคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี ควรมีการปรับปรุงเวลาเรียน และให้ความพร้อมด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดง

ความสามารถในการนำเสนอรูปแบบกิจกรรมและมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรม ควรมีกิจกรรมประชุมพบปะผู้ปกครองเป็นประจำ ควรจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกิจกรรมการทำฮาลาเกาะห์ประจำโรงเรียน และจัดให้มีการประชุมฮาลาเกาะห์ทุกสัปดาห์ และกิจกรรมการเยี่ยมบ้าน

กำหนด จิตตะมาก (2548 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แก่ผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า

1. การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ด้วยการสังเคราะห์แนวคิดจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ 5 แนวทาง คือการพัฒนาด้วยการจัดการเรียนการสอน ด้วยการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้วยการใช้ตัวแบบที่ดี ด้วยการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน และด้วยการนำผู้ปกครองและผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

2. การศึกษาความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ผลการวิเคราะห์พบว่า แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่ผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทอง ตามแนวทางทั้ง 5 มีความเหมาะสมตามเกณฑ์ที่กำหนด

3. การศึกษาความเป็นไปได้ของแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ผลการวิเคราะห์พบว่า แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่ผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทองตามแนวทางทั้ง 5 มีความเป็นไปได้ คือ การพัฒนาด้วยการจัดการเรียนการสอน ด้วยการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้วยการใช้ตัวแบบที่ดี ด้วยการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน และด้วยการนำผู้ปกครองและผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

กัญจน์คหัฐ ปิยะกาญจน์ (2553 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชน เพื่อศึกษาวิธีการที่ผู้ปกครองใช้ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชน ปัญหาอุปสรรครวมถึงแนวทางที่เหมาะสมและเป็นไปได้ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนในครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า

นักเรียนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความประพฤติดี มีเกณฑ์คุณธรรม จริยธรรมที่ครูประเมินว่าอยู่ในระดับพอใช้ถึงดีมาก ผู้ปกครองมีวิธีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม โดยเลือกใช้วิธีการต่างๆ ผสมผสานกันดังนี้

1. สั่งสอนอบรมโดยตรงบอกให้กระทำ หรือห้ามกระทำสิ่งใดๆ ใช้การให้รางวัลและการลงโทษเป็นส่วนหนึ่งในการสั่งสอนอบรม

2. เป็นต้นแบบ 3 ลักษณะ คือ ตัวแบบจริง ตัวแบบสัญลักษณ์ และตัวแบบคำบอกเล่า

3. สอดแทรกเนื้อหา เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมระหว่างทำกิจกรรมร่วมกันในวันหยุด

4. ใช้หลักการศาสนาด้วยการพาบุตรหลานเข้าวัดทำบุญในวันหยุด สวดมนต์ก่อนนอน ชี้แจงให้รับรู้บาปอันเกิดจากการผิดศีล 5 และชี้แจงให้เห็นผลของการกระทำ

ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน คือ สภาพสังคม อิทธิพลของเพื่อนและสื่อแขนงต่างๆ ผู้ปกครองและบุตรหลานมีเวลาทำกิจกรรมร่วมกันน้อย เด็กอยู่ไกลหูไกลตาพ่อแม่ และช่องว่างระหว่างวัยทำให้มีปัญหาการสื่อสาร

แนวทางที่เหมาะสมและเป็นไปได้ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม คือ ผู้ปกครองควรใช้วิธีการหลายวิธีการร่วมกัน เพื่อปลูกฝังให้บุตรหลานเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม และปรับใช้ให้ตรงกับสภาพครอบครัวของแต่ละบุคคล ผู้ปกครองควรยึดหลักเหตุผลในการให้รางวัล และลงโทษ เยาวชนต้องมีเหตุผลและใช้วิจารณญาณในการเลือกรับสื่อต่างๆ และไม่คล้อยตามตัวอย่างที่ไม่ดีและสื่อแขนงต่างๆ ควรตระหนักถึงบทบาทและนำเสนอแต่สิ่งๆ ที่ช่วยสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่ดีให้แก่เยาวชน

มนูศักดิ์ โตะเถื่อน (2553 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา สภาพปัญหา และแนวทางการปลูกฝังอัคลากแก่นักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี ผลการวิจัยพบว่า

1. การปลูกฝังอัคลากในอิสลามมีเป้าหมายเพื่อสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งในด้านการศรัทธาและการปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนา ผู้ทำหน้าที่ปลูกฝังต้องมีความบริสุทธิ์ใจ ความยำเกรง ความรอบรู้ ความสุภาพ และมีความตระหนักว่าเป็นงานที่จะถูกสอบสวนและมีผลตอบแทนในโลกนี้และโลกหน้า ลักษณะพิเศษของการปลูกฝังอัคลากในอิสลาม คือ การปลูกฝังหลักการศรัทธา การปลูกฝังแบบเป็นองค์รวม การปลูกฝังแบบต่อเนื่อง และการปลูกฝังแบบมีส่วนร่วม ส่วนวิธีการปลูกฝังอัคลากในอิสลามมี 6 วิธีการ ได้แก่ 1) วิธีการสร้างแบบอย่างที่ดี 2) วิธีการสร้างแรงจูงใจ 3) วิธีการตัดเตือน 4) วิธีการนำเสนอประวัติศาสตร์อิสลาม 5) วิธีการจัดกิจกรรมปลูกฝังอัคลากอย่างสม่ำเสมอ และ 6) วิธีการจัดสภาพแวดล้อมที่ดี

2. สภาพการปลูกฝังอัคลากแก่นักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี ในภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า โรงเรียนใช้วิธีการตัดเตือนมีสภาพการปฏิบัติจริงมากที่สุด รองลงมาคือ วิธีการจัดกิจกรรมปลูกฝังอัคลากอย่างสม่ำเสมอ วิธีการสร้างแบบอย่างที่ดี วิธีการนำเสนอประวัติศาสตร์อิสลาม วิธีการจัดสภาพแวดล้อมที่ดี และวิธีการสร้างแรงจูงใจน้อยที่สุด ส่วนปัญหาการปลูกฝังอัคลากแก่นักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน จังหวัดปัตตานี ในภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า วิธีการสร้างแรงจูงใจและวิธีการจัดการสภาพแวดล้อม

ที่ดี มีปัญหาการดำเนินการมากที่สุด รองลงมาคือ วิธีการตกเตือน วิธีการสร้างแบบอย่างที่ดี วิธีการนำเสนอประวัติศาสตร์อิสลาม และวิธีการจัดกิจกรรมปลูกฝังอศลาทุกอย่างสม่ำเสมอที่สุด

3. แนวทางการปลูกฝังอศลาแก่นักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดปัตตานี ปรากฏผลดังนี้

3.1 แนวทางการสร้างแบบอย่างที่ดี ได้แก่ โรงเรียนกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายมุ่งพัฒนาให้บุคลากรทุกคนประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี จัดให้มีการคัดสรรและการนิเทศครูผู้สอน การติดตามดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด การกำหนดแหล่งเรียนรู้แบบอย่างและการจัดสรรงบประมาณสำหรับจัดโครงการสนับสนุนการสร้างแบบอย่างที่ดี

3.2 แนวทางการสร้างแรงจูงใจ ได้แก่ การเริ่มต้นการสอนด้วยการกล่าวพระนามของอัลลอฮ์ (ซบ.) การจัดโครงการสร้างแรงจูงใจ การมอบรางวัลนักเรียนที่มีอศลาที่ดี การให้โอกาสนักเรียนที่ทำความผิดปรับปรุงตัว การรายงานผู้ปกครองทราบความประพฤติของนักเรียน และการส่งเสริมการใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย

3.3 แนวทางการตกเตือน ได้แก่ การสร้างคู่มือการปฏิบัติตนสำหรับครูผู้สอนและนักเรียน การสนับสนุนให้กรรมกรนักเรียนดูแลเพื่อนและรุ่นน้อง การกำหนดให้นักเรียนมีครูที่ปรึกษาสร้างความใกล้ชิดและให้คำแนะนำแก่นักเรียน การกำหนดขั้นตอนการตกเตือน และการจัดสรรงบประมาณสำหรับการจัดโครงการอบรมอศลาแก่นักเรียน

3.4 แนวทางการนำเสนอประวัติศาสตร์อิสลาม ได้แก่ การสอนและการบูรณาการในรายวิชาเรียน การจัดแหล่งเรียนรู้ การเชิญผู้มีความรู้บรรยายประวัติศาสตร์อิสลาม และการจัดสรรงบประมาณสำหรับการจัดทำสื่อการสอนประวัติศาสตร์อิสลาม

3.5 แนวทางการจัดกิจกรรมปลูกฝังอศลาทุกอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องระหว่างภาคการศึกษา เช่น กิจกรรมปลูกฝังการศรัทธา กิจกรรมประจำวัน และกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา การติดตามประเมินผล การแนะนำผู้ปกครองให้เห็นความสำคัญของกิจกรรม และการจัดสรรงบประมาณสำหรับการจัดกิจกรรม

3.6 แนวทางการจัดสภาพแวดล้อมที่ดี ได้แก่ การสร้างสำนักรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดภูมิทัศน์สวยงาม การรณรงค์รักษาความสะอาด การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการปลูกฝังอศลา การร่วมมือกับชุมชน

สุทธีวรรณ ตันดิรจนาวงศ์ และศศิภาณูจน์ ทวีสุวรรณ (2552 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ : กรณีศึกษากลุ่มเด็ก/เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการส่งเสริมคุณธรรมในกลุ่ม เด็ก เยาวชน และข้าราชการภาครัฐ 2) ศึกษากระบวนการปลูกฝังคุณธรรม ในกลุ่มเด็กเยาวชน และข้าราชการ ภาครัฐ 3) ศึกษาการส่งเสริมคุณธรรมในกลุ่ม เด็ก เยาวชน และข้าราชการภาครัฐ 4) ศึกษาการดำเนินงาน

ส่งเสริมคุณธรรม ในกลุ่มเด็ก เยาวชน และข้าราชการ ภาครัฐ 5) สร้างและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมในกลุ่มเด็ก เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการส่งเสริมคุณธรรมพบว่าปัจจัยด้านครอบครัวมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ปัจจัยด้านภาครัฐ เอกชน ด้านชุมชนและสิ่งแวดล้อม และปัจจัยด้านองค์กรทางศาสนา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

2. กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมพบว่าการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนามีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ การอบรมสั่งสอนจากครอบครัว การเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน การเสริมสร้างประสบการณ์ และการสร้างเครือข่ายมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

3. การส่งเสริมคุณธรรมพบว่า การเป็นแบบอย่างที่ดี มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ การกำหนดกฎระเบียบที่ส่งเสริมคุณธรรม การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม การมีส่วนร่วมส่งเสริมคุณธรรม และการสร้างสื่อส่งเสริมคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

4. การดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม พบว่า ด้านการจัดกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการประเมินผล การวางแผน การประสานงาน การจัดองค์กร และด้านการจัดงบประมาณมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

5. ลักษณะคุณธรรมของนักเรียนก่อนการพัฒนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า การประหยัด มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ ความสามัคคี ความรับผิดชอบ ความพอเพียง ความซื่อสัตย์ การเสียสละ ความอดทน ความกตัญญูทเวที ความมีสติสัมปชัญญะ การข่มใจ ความขยันหมั่นเพียร และความมีวินัย มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

6. ลักษณะคุณธรรมของนักเรียนหลังการพัฒนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าความกตัญญูทเวทีมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ ความสามัคคี การประหยัด ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความมีสติสัมปชัญญะ การเสียสละ ความขยันหมั่นเพียร ความพอเพียง การข่มใจ ความอดทน และความมีวินัย มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

7. การเปรียบเทียบลักษณะคุณธรรมของนักเรียนก่อนการพัฒนาและหลังการพัฒนาโดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

8. ลักษณะคุณธรรมของผู้บริหารครูก่อนการพัฒนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ความกตัญญูทเวที มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ ความพอเพียง ความรับผิดชอบ การประหยัด การเสียสละ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ความมีวินัย ความมีสติสัมปชัญญะ และการข่มใจ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

9. ลักษณะคุณธรรมของผู้บริหารครูหลังการพัฒนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าความกตัญญูทเวที มีค่าเฉลี่ยสูงสุดรองลงมาได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความ

สามัคคี ความพอเพียง ความรับผิดชอบ ความมีสติสัมปชัญญะ การข่มใจ การประหยัด ความขยันหมั่นเพียร การเสียสละ ความมีวินัย และความอดทน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

10. ลักษณะคุณธรรมของผู้บริหารครูก่อนการพัฒนาและหลังการพัฒนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

11. รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมผู้บริหาร ครูนักเรียนโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย นนทบุรี มีดังต่อไปนี้

11.1 การกำหนดนโยบายแห่งชาติในการส่งเสริมคุณธรรมเยาวชน โดยรัฐบาลจัดประชุมบุคลากรภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาชน เยาวชน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องพิจารณานำหลักธรรมของทุกศาสนา หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักการศึกษา มาร่วมกันกำหนดเป็นนโยบายวาระแห่งชาติในการส่งเสริมคุณธรรมของเยาวชน โรงเรียนนำนโยบายแห่งชาติมากำหนดเป็นนโยบายการส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน

11.2 การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าประสงค์เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ โรงเรียนกำหนดมาตรฐานคุณธรรมของผู้บริหาร ครู นักเรียนโดยองค์กรหลักที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบมีคณะกรรมการสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรศาสนา ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน ครูและผู้บริหาร

11.3 การกำหนดยุทธศาสตร์ ในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมเยาวชน ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเป็นแบบอย่างที่ดี

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การกำหนดกฎ ระเบียบที่ส่งเสริมคุณธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การใช้สื่อปลูกกระแสคุณธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การสร้างเครือข่ายคุณธรรม

วรินทร์า ปันงาม (2549 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ : การศึกษาการปฏิบัติแบบข้ามกรณีในจังหวัดอ่างทอง เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนของโรงเรียนวิถิพุทธที่มีการปฏิบัติดี และวิเคราะห์ความแตกต่างของ รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนระหว่างโรงเรียนวิถิพุทธที่มีการปฏิบัติดี โดยใช้วิธีการศึกษาแบบข้ามกรณีในโรงเรียนกรณีศึกษาที่มีการปฏิบัติดีในจังหวัดอ่างทอง จำนวน 3 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า

1. การพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียนกรณีศึกษาทั้งสามกรณี มีรูปแบบการจัดกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน คือ การจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ธรรมะ การปฏิบัติ

กิจทางศาสนา การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณธรรม การใช้ธรรมะในการปฏิบัติหน้าที่ในชีวิตจริง การฝึกสมาธิ โดยใช้หลักการเสริมแรงในการพัฒนาคุณธรรม

2. รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียนกรณีศึกษาทั้งมีความคล้ายคลึงกัน แต่จุดเน้นและวิธีการแตกต่างกัน รูปแบบที่ 1 การสร้างบรรยากาศที่ สะอาด สงบ เน้นการสร้างบรรยากาศทางกายภาพที่สะอาด เพื่อนำไปสู่ความสงบทางจิต ด้วยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต รูปแบบที่ 2 การพัฒนาแบบมุ่งเน้นพฤติกรรมทางสังคม โดยมี ครู เป็นแกนหลัก เน้นการเสริมสร้างคุณลักษณะพฤติกรรมทางสังคมที่ดี โดยใช้แนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และรูปแบบที่ 3 การพัฒนาจิตโดยใช้การปฏิบัติตามกิจของพุทธศาสนาเป็นหลัก เน้นการจัดกิจกรรมให้นักเรียนเกิดการพัฒนาจิตด้วยการฝึกปฏิบัติตามกิจของพระพุทธศาสนาเป็นหลัก

รัตนกร วงศ์ศรี นันทกา โกมลเสน และรุ่งฤดี พรหมแก้วงาม (2551 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาสภาพการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน นักศึกษา และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนนักศึกษา ของโรงเรียนลำปางพณิชยการและเทคโนโลยี จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า

ครูและนักเรียนมีความเห็นตรงกันว่าวิธีที่ดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนนักศึกษาในวิธีแรกคือการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนควบคู่กับกิจกรรมการเรียนการสอนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง กิจกรรมของโรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และการกำหนดระเบียบปฏิบัติของนักเรียนนักศึกษาและการควบคุมการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

แนวทางพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนนักศึกษาตามความคิดเห็นของครูคือ ครูควรเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน ควรมีการปรับปรุงห้องน้ำให้สะอาด และควรจัดกิจกรรมนอกสถานที่ที่มุ่งเน้นกิจกรรมสร้างประโยชน์เพื่อส่วนรวม

แนวทางพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน นักศึกษาตามความคิดเห็นของนักเรียนคือ ครูควรเพิ่มความเอาใจใส่ต่อความประพฤติของนักเรียนนักศึกษาในทุกๆ ด้านอย่างต่อเนื่อง และให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และควรมีความเข้มงวดให้มากขึ้น มีการณรงค์ให้ช่วยกันรักษาความสะอาด

ฐาปนีย์ พลิสฐ์เนาวกุล และพรสวรรค์ สุวัฒน์ศรีย์ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาสภาพปัญหาและหารูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ การแต่งกายผิดระเบียบ ชู้สาว ไม่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ไม่ซื่อสัตย์ ขาดวินัย ขาดความรับผิดชอบ ดื่มสุรา เล่นการพนัน ยาเสพติด เที่ยวกลางคืน ส่งเสียงดังรบกวนคนอื่น ทะเลาะวิวาท ไม่มีสัมมาคารวะ พูดจาไม่เหมาะสม

2. การเรียนลำดับความสำคัญของปัญหา ปัญหาที่สำคัญที่สุดและต้องรีบแก้ไข คือ ปัญหาด้านการไม่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน

3. รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านการไม่ใฝ่รู้ใฝ่เรียนของนักศึกษาเป็นรูปแบบที่ต้องมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของมหาวิทยาลัย ได้แก่ ด้านหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ ระบบการเรียนรู้ ระบบการดูแลช่วยเหลือ กิจกรรมเสริมหลักสูตร การสนับสนุน ความร่วมมือ เครือข่าย แหล่งเรียนรู้ ทรัพยากร ภูมิทัศน์และบรรยากาศ ซึ่งควรเป็นรูปแบบที่ต้องมีการจัดการตั้งแต่นโยบายของมหาวิทยาลัย ซึ่งได้มาจากคณะกรรมการที่ปรึกษาอธิการบดี และคณะกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานย่อยต่างๆ เช่น คณะ สำนัก ภาควิชา สาขาวิชาเสนอโครงการและแผนงานให้สอดคล้องกับนโยบาย

ข้อเสนอแนะควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมระดับมหาวิทยาลัย ให้ความสำคัญในการพัฒนาบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ พัฒนาระบบอาจารย์ที่ปรึกษา ประกาศเกียรติคุณนักศึกษาที่เรียนดี ประพฤติดี และกำหนดนโยบายการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมระดับคณะและมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

นภดล เทียนเพิ่มพูน (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนนายร้อยตำรวจ เพื่อศึกษาคุณธรรมจริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้แก่แก่นักเรียนนายร้อยตำรวจ รูปแบบวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ตามความคิดเห็นของนักเรียนนายร้อยตำรวจ และนายตำรวจฝ่ายปกครอง เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนนายร้อยตำรวจเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้แก่แก่นักเรียนนายร้อยตำรวจ และรูปแบบวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เมื่อจำแนกตามสถานภาพและเหตุผลของการมาเป็นตำรวจ ผลการวิจัยพบว่า

ความคิดเห็นของนักเรียนนายร้อยตำรวจเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม ที่ควรปลูกฝังให้แก่แก่นักเรียนนายร้อยตำรวจ และรูปแบบวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก คุณธรรมที่ควรปลูกฝังอยู่ในระดับสูงสุด คือ เป็นผู้ที่มีสัจจะและความจริงใจ และระดับต่ำสุด คือ ผู้ที่มีระเบียบวินัย จริยธรรมที่ควรปลูกฝังอยู่ในระดับสูงสุด คือ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่และระดับต่ำสุด คือ ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

รูปแบบวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่อยู่ในระดับสูงสุดคือ ครูอาจารย์ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนนายร้อยตำรวจ และระดับต่ำสุดคือ การให้นักเรียนท่องจำ

ความคิดเห็นของนายตำรวจฝ่ายปกครองเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้แก่แก่นักเรียนนายร้อยตำรวจ คุณธรรมได้แก่ ความยุติธรรม ความไม่ประมาท ความอดทนและอด

กลั่น การมีระเบียบวินัย จริยธรรม ได้แก่ ความเมตตากรุณา ความขยันหมั่นเพียร การเสียสละ ความสามัคคี และรูปแบบและวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ การให้ครู อาจารย์ นายตำรวจฝ่ายปกครอง ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี การอบรมโดยวิทยากรพิเศษที่มีประสบการณ์ การใช้ละครสมมติ ตัวอย่างของตำรวจที่ได้จากสื่อมวลชน ภาพยนตร์ ประสบการณ์จริงของตำรวจ ใช้กิจกรรมนอกหลักสูตรต่างๆ เช่น ค่ายอาสาพัฒนาชนบท โครงการฝึกอบรมใช้ประชาชนในชนบทและการเขียนบันทึกประจำวันการทำความดี

วิไลวรรณ สาลาสูตา (2552 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพระกุมารร้อยเอ็ด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ดเขต 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพระกุมารร้อยเอ็ด มีนักเรียนจำนวนหนึ่งสมควรได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้อยู่ในระดับที่ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านความประหยัด ด้านความซื่อสัตย์ และด้านความรับผิดชอบ และได้ดำเนินการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในด้านต่างๆ ด้วยการวางแผนดำเนินการ การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม และการนิเทศติดตามผล ส่งผลให้การดำเนินงาน ผลการพัฒนาประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ โดยนักเรียนมีพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในระดับที่ดีขึ้น

เสาวณี เรวัตโต (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของครูให้แก่ นักเรียน ระดับประถมศึกษา สำนักงานเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ครูประถมศึกษา สำนักงานเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร มีปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ นักเรียนอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมทางบ้านของนักเรียน และด้านอิทธิพลของสื่อมวลชนส่วนด้านการเรียนการสอน ด้านการประพฤติปฏิบัติของครู และด้านอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนนักเรียน มีปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ นักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง และได้เสนอแนะเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ นักเรียนในแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านการเรียนการสอน คือ ครูจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้มากขึ้น
2. ด้านการประพฤติปฏิบัติของครู คือ ครูควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน
3. ด้านอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนนักเรียน คือ ครูควรแนะนำในการคบเพื่อนให้แก่
นักเรียน
4. ด้านสภาพแวดล้อมทางบ้านของนักเรียน คือ ผู้ปกครองควรใช้เวลาอบรม
นักเรียน
5. ด้านอิทธิพลของสื่อมวลชน คือ เพิ่มมาตรการในการควบคุมสื่อต่างๆ ให้มากขึ้น

ฟาริดาห์ ยงกิจ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิธีการปลูกฝังความศรัทธาในการอบรมเลี้ยงดูบุตรของครอบครัวไทยมุสลิมในอำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ เพื่อศึกษาระดับความรู้เกี่ยวกับความศรัทธาและวิธีการปลูกฝังศรัทธาแก่บุตร ศึกษาวิธีการปลูกฝังความศรัทธาในการอบรมเลี้ยงดูบุตรของครอบครัวมุสลิม ศึกษาความแตกต่างระหว่างความรู้เกี่ยวกับความศรัทธาและวิธีการปลูกฝังความศรัทธาในการอบรมเลี้ยงดูบุตร

ผลการวิจัยพบว่า 1) ครอบครัวไทยมุสลิมอำเภอเกาะลันตาจังหวัดกระบี่ ส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับความศรัทธา และวิธีการปลูกฝังความศรัทธาในการอบรมเลี้ยงดูบุตรในระดับปานกลาง 2) ครอบครัวไทยมุสลิมอำเภอเกาะลันตาจังหวัดกระบี่ที่มีช่วงอายุ อาชีพ รายได้ สถานภาพครอบครัว ระดับการศึกษาสามัญและศาสนาที่แตกต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับความศรัทธาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ครอบครัวไทยมุสลิมอำเภอเกาะลันตาจังหวัดกระบี่ที่มีรายได้ สถานภาพครอบครัว และระดับการศึกษาศาสนาที่แตกต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับความศรัทธาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ผู้ที่มีอาชีพที่แตกต่างกันมีความรู้เกี่ยวกับวิธีการปลูกฝังศรัทธาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้ที่มีช่วงอายุที่แตกต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการปลูกฝังศรัทธาในการเลี้ยงดูบุตรแตกต่างกัน และผู้ที่มีระดับการศึกษาสามัญที่แตกต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการปลูกฝังศรัทธาในการเลี้ยงดูบุตรแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

มาเรียม มะแซ (2553 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลามของนักเรียนโรงเรียนตาดีกาตามทัศนะของผู้ปกครองในอำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลามของนักเรียนโรงเรียนตาดีกาตามทัศนะของผู้ปกครองในอำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี และประมวลข้อเสนอแนะในการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลามของนักเรียนโรงเรียนตาดีกาตามทัศนะของผู้ปกครองในอำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี

ผลการวิจัยพบว่า ระดับการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลามของนักเรียนโรงเรียนตาดีกาตามทัศนะของผู้ปกครองในอำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี โดยรวมและรายด้าน ทั้ง 9 ด้าน คือ ด้านความสะอาด ด้านความสุภาพ ด้านความกตัญญู ด้านความขยัน ด้านความประหยัด ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความสามัคคี ด้านความมีน้ำใจ และด้านความมีวินัย อยู่ในระดับมาก และด้านความซื่อสัตย์มากที่สุด และเมื่อประมวลข้อเสนอแนะในการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลามของนักเรียนโรงเรียนตาดีกาตามทัศนะของผู้ปกครองในด้านต่างๆ คือด้านความสะอาด ด้านความขยัน ด้านความประหยัด และด้านความมีน้ำใจ

บุญฤทธิ์ ปิ่นทับทิม (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาคุณธรรมจริยธรรมและแนวทางพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาทางด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากและปานกลางเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ย คือ ความสุภาพถ่อมตน ความเมตตา ความบริสุทธิ์ใจ ความอดทน และการให้อภัย

2. คุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลางจำแนกตามจังหวัดที่ตั้ง ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า คุณธรรมจริยธรรมด้านความบริสุทธิ์ใจและความสุภาพถ่อมตน แตกต่างกันอย่างมีนัยทางสถิติ ส่วนคุณธรรมจริยธรรมด้านความอดทน ความเมตตาและการให้อภัย แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยทางสถิติ

3. คุณธรรมจริยธรรมอิสลามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ภาคกลาง แยกตามประเภทโรงเรียนที่มีการจัดตั้งมูลนิธิ และโรงเรียนที่ไม่มีการจัดตั้งมูลนิธิพบว่าทั้งโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยทางสถิติ

4. แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านความอดทนให้ดูตัวอย่างท่านศาสดามุฮัมมัด ด้านความเมตตาให้ช่วยเหลือเด็กกำพร้า ด้านการให้อภัย ไม่ให้โกรธกันเกิน 3 วัน ด้านความบริสุทธิ์ใจ ให้ทำใจให้บริสุทธิ์ ด้านความสุภาพถ่อมตน จัดสิ่งแวดล้อมด้านมารยาททั้งโรงเรียนและในห้องเรียน

ซูเฟียร์ คำสำราญ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาคุณธรรมจริยธรรมอิสลามของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับคุณธรรมจริยธรรมอิสลามของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ด้านความอดทน ด้านความเมตตา ด้านการให้อภัย และโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนคุณธรรมจริยธรรมด้านความบริสุทธิ์ใจ และด้านความสุภาพถ่อมตน อยู่ในระดับมาก

2. การเปรียบเทียบคุณธรรมจริยธรรมอิสลามของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำแนกตามจังหวัดที่ตั้งและขนาดของโรงเรียน พบว่าด้านความเมตตา ความบริสุทธิ์ใจ และด้านการให้อภัย แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนคุณธรรมจริยธรรมด้านความอดทน และโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพบว่าจังหวัดที่ตั้งและขนาดของโรงเรียนร่วมส่งผลต่อคุณธรรมจริยธรรมด้านความอดทนและคุณธรรมจริยธรรมโดยรวม

สรียานี อาบู (2549 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการส่งเสริมจริยธรรมอิสลามในโรงเรียนเอกชนอำเภอเมืองจังหวัดยะลา โดยมุ่งศึกษาในประเด็น การจัดอบรมจริยธรรมโดยตรง การสอดแทรกจริยธรรมในการสอน การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับจริยธรรมและการจัดการสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยพบว่าการส่งเสริมจริยธรรมอิสลามในโรงเรียนเอกชนอำเภอเมือง จังหวัดยะลา แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ **การจัดอบรมจริยธรรมโดยตรง** ประกอบด้วย การอบรมหน้าเสาธง อบรมเกี่ยวกับกฎระเบียบของโรงเรียน การกล่าวคำปฏิญาณตนหน้าเสาธง กล่าวเกี่ยวกับการปฏิญาณตนต่ออัลลอฮ์ ﷻ การขอพรต่อบิดามารดา เป็นต้น การละหมาด เน้นผู้เรียนได้ปฏิบัติศาสนกิจครบทุกเวลา การสอนรายวิชาทางศาสนา เช่น อัลกรุอ่าน อัลฮาดิษ เป็นต้น การฝึกมารยาทมีโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการเสริมสร้างวินัยผู้เรียน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นคนดีมีศีลธรรมและบรรลุดตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน **การสอดแทรกจริยธรรมในการสอน** ประกอบด้วย การใช้เพลงจริยธรรม เช่น เพลงเกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์ ﷻ เป็นต้น การใช้หลักคำสอนเกี่ยวกับความรับผิดชอบ การอยู่ร่วมกัน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ปฏิบัติตามจริยวัตรของท่านศาสดามุฮัมมัด ﷺ อีกทั้งซึมซับรับรู้ในความเป็นอิสลาม **การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับจริยธรรม** ประกอบด้วย การจัดกิจกรรม จำลองฮารีรายอ ได้แก่ การจัดกิจกรรมจำลองฮารีรายออีฎิ้ลฟิตริและอีฎิ้ลฮัจญ์ การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน ให้ถือศีลอดทุกวัน การสละมและการตอบรับสละม ส่งเสริมให้ผู้เรียนกล่าวสละมทุกครั้งเมื่อพบปะพี่น้องมุสลิม การจัดกิจกรรมชุมนุมหรือชมรมต่าง ๆ การจัดโครงการที่เหมาะสม ได้แก่ โครงการกีฬา โครงการปัจฉิมนิเทศ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามหลักปฏิบัติที่ศาสนาอิสลามได้กำหนดไว้ **การจัดการสิ่งแวดล้อม** ประกอบด้วย การส่งเสริมความสะอาดในชั้นเรียนและในบริเวณโรงเรียน การจัดสถานที่ละหมาด ได้แก่ มัสยิด การจัดป้ายคติธรรมภายในโรงเรียน ได้แก่ ป้ายคติธรรมเกี่ยวกับปรัชญาโรงเรียน การเรียน เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนได้นำข้อคิดจากป้ายคติธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต การปลูกต้นไม้ ได้แก่ ไม้ดอกไม้ประดับและไม้ยืนต้น เพื่อให้เกิดความร่มรื่นและรักษาความสมดุลในโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียน

ไอลา หริมเพ็ง (2551 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาองค์ประกอบทางจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันทางจริยธรรม ระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา และความแตกต่างของระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบทางจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านการปฏิสัมพันธ์กับชนต่างศาสนิก องค์ประกอบด้านการเข้าสังคม องค์ประกอบด้านคุณธรรมในตน และองค์ประกอบด้านการยึดมั่นศรัทธา การตรวจความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลองค์ประกอบทางจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษากับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี ส่วนระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และผลการเปรียบเทียบระดับจริยธรรมของนักศึกษามุสลิมในสถาบันอุดมศึกษาที่มีเพศและการสังกัดคณะต่างกัน

มีระดับจริยธรรมที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนนักศึกษามุสลิมที่มีชั้นปีต่างกัน มีระดับจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าคุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องสำคัญ และมีความจำเป็นในการจัดการศึกษา เพราะจะช่วยพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์ เสริมสร้างให้มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการพัฒนาบุคลิกภาพ สร้างให้มีคุณธรรมจริยธรรม ทำให้เป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะออกไปรับใช้สังคมได้อย่างเหมาะสม เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เป็นพลเมืองที่ดีมีประโยชน์ต่อชาติบ้านเมืองในอนาคต ทั้งนี้ สถาบันการศึกษาจึงจำเป็นต้องรับผิดชอบในเรื่องดังกล่าว คือ การให้ความรู้ และการปลูกฝังหลักคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ดังนั้น การส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนของชาติมีความรู้คู่คุณธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่ครูจะต้องทำเป็นตัวอย่าง โดยประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม และต้องทำการปลูกฝังให้นักเรียนมีหลักคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามด้วย

Prince of Songkla University
Pattani Campus